

מעיין * מקור
Forrás

2015. szeptember
VI. évfolyam 6. szám
תשרי תשע"ו

Időszaki kiadvány • Kiadja a LATIV ALAPÍTVÁNY • למען תחייה יהודית בהונגריה

“... három könyv nyílik meg ...”

Idén is sok szeretettel várunk
Ros hájáná, a zsidó újév ünnepeán
a Lativban!

IDŐPONT • szeptember 13. (vasárnap)
és 14. (hétfő)

18.45-től ünnepi ima és utána ünnepi
vacsora

HELYSZÍN • VI. Eötvös u. 29.

RÉSZVÉTELI DÍJ • 1 500 Ft, Lativosoknak
1000 Ft.

Az étkezéseken való részvételi
szándékoárá, kérjük, írj e-mailt az
info@lativ.hu címre, vagy hívj minket
a 06 70 932 8275-ös számon!

Ketivá vechátimá tová
(jó beírást és bepecsételést)!

KÖSZÖNTŐ	3
FILOZÓFIA	
Felkészülés a nagyünnepekre	4
Hogy lehetek saját magam bírója?	7
HETISZAKASZ	
Vájélech • A Tóra mint Isten éneke	8
Házínu • Megtérés jom kipurkor	10
Vzot hábráchá • Az önismeret áldása	12
Berésit • Minden nép birtoka	13
Új tanév – Lativ minőség újjdonságokkal	15
VÁROSOK	
Hat zsidó közösség, melyről senki sem gondolná, hogy létezik	16
ÜNNEPEK	
A hit menedéke	19
A francia filozófus esete a zsidó fantommal	22
Tóra és prófécia	24
Lativ kolel Izraelben	26
IZRAEL	
Érdekeségek Izraelről	28
GYEREKNEVELÉS	
Tanulj, hogy taníthass!	30
MESE	
A koronázás	31
GASZTONÓMIA	
Az a fantasztikus marokkói zsidó konyha.....!!	32
Új név, új kezdet	34

מקור • מעין Forrás

A Lativ Alapítvány időszaki kiadványa

Kiadja a Lativ Barátai A Zsidó Reneszánszért Magyarországon Alapítvány • 1067 Budapest, Eötvös utca 29. • +36 (70) 320-4277 • www.lativ.hu • info@lativ.hu • Felőlős kiadó: Keleti Dávid rabbi • Szerkesztő: Dunajecz Jakab • Munkatársak: Adler Tamás, Binjamin Zeév, Domán Sije, Réti János • Fináli-Magyarai Judit • Tipográfia, tördelés: Deák Panka • Belső illusztrációk: Deák Panka • Borító: Lévai Erika • Korrektor: Székely Mária • Megjelenik havonta • A kiadvány szent szövegek részleteit és magyarzatait tartalmazza, kérjük, ne dobd el!

A Lativ Barátai Alapítvány számlaszáma:
CIB BANK 10700079-47164907-51100005
Köszönjük, hogy adományával segíti munkánkat!

Köszöntő

Az egyik fő tevékenységünk a ros hásánát megelőző napokban – azon kívül, hogy megpróbálunk konstruktívan siránkozni az elmúlt évünk bénázásain és elszalasztott lehetőségein –, hogy megpróbáljuk rendezni a sorainkat, és újabb terveket kovácsolunk.

Ezt a feladatot – ha képesek vagyunk elég időt és koncentrációt rászánni – lehet kifejezetten alaposan végezni. Először megnézzük a nagy képet: mi az a cél, amit el akarok érni az életemben? Pontosán hol állok most ehhez képest? Mi az a reális rész cél, amit a következő évre ki tudok magam elé tűzni? Ez a szakasz milyen további részzszakaszokra osztható, amelyekhez majd tudok viszonyítani az év során? Ha valaki ezt tényleg komolyan kidolgozza, nagyjából biztosítva van a számára a fejlődés a következő évre.

De vajon mit tegyen az, aki nem szereti az életet ennyire komolyan venni (hiszen mégiscsak egyszer élünk!)? Vagy aki szeretné komolyan venni, de úgy érzi, hogy nem képes kiszállni a ringlispiából. Mennyi az a minimum, amivel már érdemes nekikezdenünk az új évnek?

Talán különösebb felelőtlenség nélkül állíthatjuk azt, hogy a minimum az „újévi fogadalom”. Újévi fogadalmon azt értjük, hogy megfogadom: legalább egy dologban változni fogok. Talán még ha csak egy igazán kis részlet is, ha komolyan gondolom és meg is valósítom, az azt mutatja, hogy még képes vagyok a fejlődésre, a növekedésre. Még élek.

A fogadalom mechanizmusa pedig a következő: ahogy ezt szokás mondogatni, az embernek szabad választása van. Természetesen mint minden nagy „arany szabály”, ez is csak részben igaz. Ha valamiben döntéshelyzetben vagyok, mondjuk azon gondolkozom, hogy felhagyjak-e a nyalókák fogyasztásával, akkor van szabad választásom, vagy felhagyok, vagy nem. Ha ellenkezik az elveimmel a nyalóka fogyasztása, akkor nem vagyok döntéshelyzetben. Ha elhatározom, hogy a továbbiakban nem fogok nyalókát fogyasztani, az a céloom, hogy a továbbiakban lemondjak arról a „jogomról”, hogy szabadon döntsek a kérdésben. Az újévi fogadalom is csak így „érvényes”. Ha abban az egy kis dologban hajlandó vagyok a továbbiakban lemondani a döntési jogomról. Ebbe beleegyezve beláthatjuk, hogy ez a picike lépés sem olyan egyszerű. Modern társadalmunk olyan mértéktelen mennyiségű lehetőséget kínál nekünk, hogy a XXI. századi ember számára azok korlátozásánál nincs is rosszabb. Választani valamit vagy valakit. Hosszú távú döntéseket hozni. Ezek korunk nagy megpróbáltatásai. De a fogadalom csak akkor fogadalom, ha valós változást eredményez.

Ez a fogadalom még egy fontos tévedés lehetőségére hívhatja fel a figyelmünket. Mindannyian folyamatosan szenvedünk hiányosságoktól. Kényelmetlenségektől, betegségektől, anyagiaktól, embertársainktól stb. Ezeket kétféleképpen orvosolhatjuk. Vagy arra törekszünk, hogy a körülöttünk levő helyzetet változtassuk, vagy saját magunkat. Az emberiség történelmének egyik fő mozgatórugója, hogy tegyük olyanná a világunkat, melyben nem szenvedünk a hiányosságoktól. Van, aki ezt bevallja, van aki kevésbé: a megoldástól még igen messze vagyunk. Hiszen talán valós megoldást nem jelent az, ha a külső világon próbálunk változtatgatni. A hiányosságérzet forrása én vagyok, a megoldás is bennem van. Azt mondják Bölcsseink: Ki a gazdag? Aki örül a részének. Ahelyett hogy arra törekednénk egész életünkben, hogy minél több dolgot tegyünk magunkévá, ezzel próbálva – az esetek nagy részében sikertelenül csökkenteni a hiányérzetünket, Bölcsseink a megoldást magában az emberben látják.

Az újévi fogadalmak arra is felhívják a figyelmünket, hogy valós megoldásokat csak az hoz, ha mi magunk változunk. Minden kedves Olvasónknak sikeres változást kívánunk!

Lativ staff

Felkészülés a nagyünnepekre

KELETI DÁVID RABBI

Mi is történik pontosan a nagyünnepi időszakban, amitől olyan jelentősek és meghatározók számunkra ezek a napok? Ros hásaná az év kezdete, a világ teremtésének évfordulója, amikor minden újrendeződik. Mint egy új teremtés, amikor eldől, hogy kinek mi lesz a feladata. Rajtunk is múlik, hogy milyen döntés születik ezzel kapcsolatban. Készen kell állnunk arra, hogy meggyőzően tudjuk bemutatni saját ügyünket az égi Bíróság előtt. Erre azért van szükség, mert az Örökkévaló úgy rendezte, hogy Ő adhasson nekünk akármit, de csak azzal a feltétellel, ha kérjük is azt. Hiszen ezzel ismerjük el, hogy Ő az, aki képes megadni nekünk mindent, amire szükségünk van.

Tehát az új év azt jelenti, hogy újra ki kell tűznünk saját úti célunkat. Először tisztázni kell, hogy mi is pontosan ez a cél. Utána meg kell állapítanunk, hogy hol tartunk most ahhoz képest. Ezután egy tervre van szükségünk, hogy miben és hogyan tudunk előrelépni. Ez az időszak arról szól, hogy ebben a folyamatban különleges, égi segítséget kapunk. Ezért azt is fontos megértenünk, hogy miben áll ez a segítség.

”*Nincsen nagyobb öröm annál, mint hogy az ember megismeri saját életének a feladatát.*”

1. Megtalálni életünk célját

Világnézetünk szerint a Teremtőnek van egy terve a világgal, amelyben minden embernek szerepet szán. Tehát minden emberről van egy kép, hogy hogyan nézne ki teljességében, minden hibájától és vétkétől mentesen, hogyan viselkedne, ha a Tóra minden ideáljának megfelel-

ne, és minden előírását megvalósítaná. Ez jelenti számára a teljességet, ami a tökéletes körülményeket biztosítaná ahhoz, hogy élete célját véghez tudja vinni. Van ugyanis az embernek egy olyan saját életfeladata, amelyet rajta kívül senki más nem tud elvégezni. Ha ő nem csinálja meg, a legnagyobb rabbi vagy világi vezető sem tudja, akármilyen bölcs vagy hatalmas is legyen. Olyannyira így van ez, hogy ha egész életében nem sikerül véghezvinnie, akkor az is lehet, hogy újra meg kell születnie erre a világra, hogy pótolja elmaradását. Ebben az esetben nem érvényes az az általános elv, hogy „az Örökkévalónak sok küldöttje van” – a gyakorlati feladatokat bárki megcsinálhatja, és ha valaki nem vállalja el, mást küldenek helyette. De a szellemi életfeladat teljesen személyes.

Nincsen nagyobb öröm annál, mint hogy az ember megismeri saját életének a feladatát. Ez ugyanis azzal jár, hogy megérti, hogy fontos, szükség van rá, és képes arra, hogy részt vegyen egy nagy dologban, amely része valami olyasminak, ami nála nagyobb: a világot vezető isteni tervnek. Bölcsünk az emberi testbe oltott finom, isteni lelket egy királylányhoz hasonlítják, aki az egyszerű város lakó felesége lesz. Hiába hoz a város lakó bármilyen általa kedvelt csemegét a feleségének, a királylány megveti mindet, mert mindez számára értéktelen, nem is számít ételnek ahhoz képest, amit a régi otthonában, a palotában megismert. Ezzel magyarázzák ezt a mondatot: „És a lélek sem lakik jól” (*Prédikátor 6:7*). Nem elégszik meg semmivel, unja az egész életet és minden csillogó-villogó dolgot, amit ez a világ fel tud kínálni neki. Mindaddig, amíg meg nem találja azt az egyet, amit keres, ami éppen neki való és hozzá illik. Ez pedig nem más, mint életének a feladata, amelyet ha egyszer megtalál, attól kezdve az egész életében minden cselekedetéhez másként áll hozzá. Egyszerre minden értelmet nyer és megvilágosodik. A Vilna Gáon azt mondja, ha az ember megértette azt, hogy sikerült megtalálnia az életfeladatát, semmiképpen se hagyja, hogy eltérítsék attól, bárki bármilyen tanácsot is akar neki adni. Még ha a legnagyobb rabbik is próbál-

ják meg lebeszélni, akkor se hallgasson rájuk. Egyetlen kivétel van ez alól: ha a vallási törvényeink, a háláchá ellenkezik a szándékaival, terveivel.

Valóban isteni inspirációra, magasabb szintű bölcseségre van szükségünk ahhoz, hogy egy ilyen nagy titokba beleláthassunk. Ez a gondolat is tükröződik a nagyünnepken mondott imánk szövegében: „ne vess minket el magad elől, és szent lelkedet [ruách hákodes] ne vedd el tőlünk.” A ruách hákodes az, amit isteni inspirációnak, a szokásosnál mélyebb megértésnek szokás fordítani. Első pillantásra meglepő lehet ez az imaszöveg, hiszen bűneink bocsánatáért könyörgünk benne. Az még érthető, hogy azt kérjük az Örökkévalótól, ne vessen el minket maga elől, vagyis bűneink ne okozzák azt, hogy távol kerülünk tőle, mert már megbántuk őket, és szeretnénk, ha a negatív következményeit nem kellene elszenvednünk. Azonban az, hogy még a ruách hákodes, a magasabb megértés is járjon nekünk a bűnbocsánaton túl, az szemtelenségnek tűnhet. Viszont ez a nagyünnepi időszak különleges: a kevés megtett erőfeszítésünkért cserébe aránytalan jutalmat kapunk. Ez csúcsonyul ki jom kipur napjában, amikor nem eszünk, nem iszunk, egész nap a zsinagógában imádkozunk, Bölcsseink megfogalmazása szerint azért, hogy az angyalokhoz váljunk hasonlóvá. Vagyis ideális esetben ez a folyamat odáig vezethet, hogy egyetlen napra az angyali szintet is elérhetjük, hogy teljesen szellemi lényként működünk, tökéletesen tiszta és világos megértésben. Igaz, hogy ez az ajándék a nap végeztével elhalványulhat, de az egyszer megszerzett élmény alkalmas arra, hogy később beépítsük a mindennapjainkba, és felemelkedjünk általa.

2. Haladni az új cél felé

Mindebből következik, hogy az első dolog, amivel felkészülhetünk erre az időszakra, az, hogy megértjük saját életfeladatunkat. Talán éppen idén lesz az az év, amikor megtaláljuk saját életünk célját. De ehhez az kell, hogy tisztán lássunk. Gyakran hajlamos ugyanis az ember becsapni magát azzal, hogy ő már jó úton jár, nincsenek hibái. Ha ilyen téves önképpel jelenik meg a bíróság előtt, akkor aligha számíthat sikerre. Ezért az a jó tanács a nagyünnepi felkészülés időszakára, hogy töltsünk a szokásosnál több időt a muszár irodalmának tanulmányozására. Ez olyan etikai, erkölcsi könyveket, írásokat jelent, amelyek emlékeztetik az embert arra, hányféle terület lehet, amelyen elbotlunk, hány tulajdonságunkat kell kijavítanunk. Legalább annyit tudnunk kell, hogy mi az, amiben még fejlődhetünk.

Ilyen módon megérthetjük, hogy milyen irányba kell haladnunk életünk célja felé. Ezután elhatározást kell tennünk, hogy hogyan fordítjuk át az elméletet gyakorlatba. Ezen a területen azt a jó tanácsot kapjuk, hogy ne vágjuk túl nagy fába a fejszénket. Nálunk is szokás újjévkor fogadalmakat tenni. Viszont azt el akarjuk kerülni, hogy túl sok mindent fogadjunk meg, amiket aztán nem sikerül betartanunk, így aztán az ebből fakadó kudarc él-

ménye akár vissza is vethet minket a szellemi fejlődésben. Egyszerűen csak ismerjük meg a végső célunkat, és tegyük egyszerű, betartható, reális lépéseket az irányába. És persze mivel csak keveset választunk ki, ezért gondunk kell legyen arra, hogy a legfontosabbakat ragadjuk meg: azokat, amelyek a továbbiakhoz hozzásegíthetnek, vagy azokat, amelyeket a Tóra a legszigorúbban ítél meg.

Ha már megvan az elhatározás, akkor véghez kell vinni. Sokszor ezen a ponton akadnak nehézségek. Ahhoz ugyanis, hogy megvalósítsuk az elképzeléseinket, nagy lelki erőre, energiára van szükség. Ez az egyik oka annak, hogy ebben az időszakban az átlagosnál lényegesen többet imádkozunk. Energiát kérünk a Teremtőtől, hogy sikerüljön azzá válnunk, akivé lehetünk. Kérjük, hogy segítsen legyőzni a lustaságot, rossz hajlamokat, amelyek sokszor akadályozzák terveink megvalósítását. Bölcsseinktől tudjuk, hogy lehetetlenség lenne legyőznünk ezt a erőt az Örökkévaló segítségével nélkül (*Kidusin 30b*). Ezért fontos tudnunk, hogy ez az időszak különösen alkalmas az imára, mert ilyenkor a hatékonyságuk a sokszorosára nő. Ha most kérjük az Örökkévalót, hogy adjon nekünk erőt terveink véghezviteléhez, a válasz és a segítség sokkal intenzívebb lesz, mint más időszakokban.

Az ima tehát különleges ajándék ennek az időszaknak. Olyan segítség, amiért semmit sem kell tennünk, csak kérni. A másik dolog, amely segítséget jelenthet ilyenkor, az a Tóra tanulása (ehhez azonban már többre van szükség, mint pusztán kérni). Ugyan minden egyes micvában (tóriai parancsolatban) olyan energia rejlik, amely segíti az embert szellemi felemelkedésében, de tudjuk, hogy ezek közül kiemelkedik a Tóra tanulása. Ha a Tórát tanuljuk, azzal azonnal hasznosítható energiát nyerhetünk, amelyet fel tudunk használni ebben a törekvésünkben.

3. A világ kijavítása

Van egy központi szakasza az imának, amelyet mind ros hásáná napjaiban, mind jom kipurkor elmondunk. Ez a rész a legkiemeltebb helyen szerepel: a csendes imánk harmadik áldásában, amely különlegesen hosszan ír egyetlen témáról. Mi lehet ez a téma? Az eddigiek alapján azt gondolhatnánk, hogy a saját személyes fejlődésünk és megújulásunk az, ami idekívánkozik. Ehelyett azonban azt találjuk, hogy kérjük a Teremtőt, minél előbb jöjjön el az az időszaka a történelemnek, amikor a világ eléri a teljességét. Ekkor az Örökkévaló uralma nyilvánvalóvá válik az egész emberiség számára. Miért kérjük ezt éppen itt? Első látásra azt gondolhatnánk, hogy hízelgésből mondjuk, és abban bizakodunk, hogy emiatt kapunk pozitívabb elbírálást.

Ehhez képest teljesen más színben tünteti fel ezt az imarészt a Szent Zohár, amikor kritizálja azokat, akik csak a saját kéréseiket fogalmazzák bele nagyünnepi imájukba. Azt írja, hogy az ilyen emberek a kutyaéhoz hasonlóak, akiknek az ugatása a héber „háv” (adj) szóhoz hasonlít (*Tikuné Zohár, 6.*). Eszerint tehát hiába jut el az ember olyan magas szintre ilyenkor, hogy megérti, a

Teremtő az, aki a kéréseit teljesíteni tudja, és teljesen Őrá kell bízni magát, és az Ő kegyelméért kell esedeznie, ezzel együtt az ilyen ember lehet egy „önző kutya”, aki csak saját magára gondol egy ilyen különlegesen szent napon. Másrészt viszont ki az, aki képes lenne nem gondolni saját magára egy ilyen napon, amikor az ő személyes sorsáról születik a döntés? Hogy lehetséges ilyen magas szintet elvárni az embertől?

Két lehetséges válasz is adódik erre a kérdésre. Az egyik az, hogy amint az ember egy pontosabb megértést nyert arról, hogy, mi is pontosan az ő személyes szerepe a világban, akkor van lehetősége arra, hogy túllépjen saját korlátain, és ettől kezdve magára ne mint egyénre gondoljon, hanem mint egy nálánál nagyobb rendszer részére. Vagyis amikor magának kér valamit, azt se önző szándékból tegye, hanem azért, hogy ezzel is a Nagy Cél megvalósulását segítse. Pontosán azért, mert a saját szerepét már tisztábban látja, képessé válik arra, hogy tággabb látótérből szemlélje a világot.

A másik válasz az, hogy a Teremtő végső terve a világgal akár menedékké is válhat azok számára, akik nem egészen biztosak abban, hogy saját érdemeik elegendők a kedvező ítéletre. Ők így érvelhetnek (ahogyan az imában is áll): ha miattunk nem teszed meg, tedd meg a Magad kedvéért. Emögött az a mélyebb értelem, hogy amikor a Teremtő a végső cél irányába vezeti a világot (hánhágát hájichud: az Egység felé való vezetés), az egy teljesen másik működési mód, mint amikor a természetes törvények szerint vezeti (hánhágát hámpisát: a törvény szerint való vezetés), noha a kettő gyakran keveredik. Amikor siettetjük a világ mihamarabbi beteljesedését, akkor azzal egyúttal a törvényes bírálási folyamatok beszüntetését is kérjük. Mint egy alattvaló, aki a király előtt úgy esedezik kegyelemért, hogy cserébe azt ajánlja, élete végéig a királyt fogja szolgálni.

Szerkesztette • Szántó-Várnagy Binjomin Zeév

Hogy lehetek saját magam bírója?

JEHUDA SILBER

Nem bízhatunk minden ítéletet Istenre.

A midrás szerint „*im én din lemátá, jes din lemáálá, im jes din lemátá, én din lemáálá*”, vagyis ha nincs ítélet lent, van ítélet fent, ha pedig van ítélet lent, nincs ítélet fent. Ennek az egyszerű értelmezése az, hogy ha az ember „*chesbon*”-t csinál, vagyis számot vet a tetteivel, végiggondolja, hogy az elmúlt évben mit csinált jól, és mit rosszul, akkor nem ítélik el fent, az égi bíróságon. Hiszen elég egyszer ítéletet hozni, és akkor már jobban jár az ember, ha saját magának teszi. De mégis miért van ez? Hogy lehetséges, hogyan működik ez? Képzeljük el, hogy azt mondja egy tanár a tanévzáró nagydolgozat megírása után, hogy ha a tanulók saját maguk leosztályozzák a dolgozatukat, akkor ő bele sem néz, hanem automatikusan megadja nekik a jegyet, amelyet maguknak adtak (feltehetőleg ötöst). Elég abszurd ötletnek tűnik (bár a diákok körében nyilván nem lenne népszerűtlen). Nem tűnik valami biztató oktatási elvnek. Különösen ha belegondolunk, hogy a következő tanévben a diákok valószínűleg eleve nem tanulnának semmit.

Akkor tehát hogy kell értelmezni ezt a midrást? Miért annyival jobb dolog itt lent, a földön ítékezni magunkról, amikor egyrészt érintettek vagyunk a kérdésben, tehát nem nagyon tudunk objektív módon elszámolni a tetteinkkel, mindig kifogásokat fogunk keresni a rosszakra, miközben igyekszünk felnagyítani a jó cselekedeteinket. Másrészt pedig még akkor is, ha képesek lennénk valóban megfelelően ítéletet mondani saját magunk felett, mindez csak a saját magunk halandó eszével történne. Miért jobb ez, mint Isten végtelen bölcsessége és tudása? Továbbá mi tart vissza minket attól, hogy jövőre ne engedjük el magunkat, hiszen elég, ha majd ros hásaná, de legkésőbb jom kippur előtt szépen végiggondoljuk a tetteinket, számot vetünk, és máris el lesz felejtve az égi bíróság előtt minden, amit rosszul csináltunk, elmarad a büntetés, és megint egy jó évre leszünk bepecsételve.

Az egyik lehetséges válasz a din, vagyis az ítélet céljában keresendő. Az égi bíróság nem a büntetésben érdekelt, nem abban, hogy pontosan meglakoljunk az összes rossz cselekedetünkért. Az ítélkezésnek célja van, és ez a cél nem maga a büntetés, hanem az ember fejlődése. Ez a fejlődés hosszú, egész életen át tartó folyamat, amelyhez hozzátartozik időnként a hibázás. Isten nem a tökéletességet várja el tőlünk, hanem a fejlődést. A tökéletes ember pedig már nem tud fejlődni.

Nézzük meg az ember első bűnét. Mi volt az a bűn? Az, hogy Ádám evett a jó és rossz tudás fájának gyümölcséből? Tulajdonképpen igen, de nézzük meg, mi vezetett a büntetéshez, az Édenből való kiűzetéshez. Isten

”*Tökéletlenek lettünk éppen azért, hogy fejlődhessünk.*”

megkérdezi Ádámot, hogy csak nem arról a fáról evett, amelyikről megtiltotta neki, hogy egyen. Erre Ádám azt feleli: „...a nő, akit adtál mellém, ő adott nekem arról a fáról, és ettem” (*Berésit 3:12*). Vagyis Évára és végső soron magára Istenre tereli a felelősséget. Miután Éva is felelőst keres a tettéért (a kígyót), Isten kiűzi őket az Édenkertből. Ebben szerintem az a legfontosabb elem, hogy kaptak egy második esélyt. Végiggondolhatták és elmondhatták, hogy mit tettek. A teremtőjük pontosan tudta, hogy nem tökéletesek, hiszen Ő teremte őket tökéletlenek. Valószínűleg valami ilyesmit kellett volna mondaniuk: „Bocsánat, rosszul cselekedtem, de nagyon bánom”, ekkor talán nem is lettek volna megbüntetve. Ehelyett viszont másokat hibáztattak, nem vállalták igazán a felelősséget. Nem is maradt el a büntetés.

Azt hiszem, valami ehhez hasonló helyzetben vagyunk mindannyian ros hásaná és jom kipur idején. Nincs olyan ember, aki teljesen jól töltötte el az elmúlt egy év minden egyes másodpercét. Mindenki követett el néhány ilyen vagy olyan hibát. Ez önmagában még nem feltétlenül érv egy rossz évre való beírásra és bepecsételésre. Az érv az, ha nem gondoljuk át, ha nem vállaljuk a felelősséget, vagy ha nem is érdekel minket, hogy mit tettünk rosszul. Tökéletlenek lettünk éppen azért, hogy fejlődhessünk. Ha a fejlődés fontos nekünk, ha ki akarjuk javítani a hibáinkat, akkor a Teremtőnk megtart minket, és az új évben is ellát minket mindennel, amire szükségünk van a fejlődéshez. Akkor nincs szükség a fenti bíróság kemény ítéletére.

Vájélech

A Tóra mint Isten éneke

LORD JONATHAN SACKS FŐRABBI

Mindig újraalkotjuk a Tórát.

Az élete végén, miután 612 parancsolatot adott a zsidó népnek Isten utasítására, Mózesnek át kell adnia az utolsó, a 613. parancsolatot:

„Most pedig írjátok fel magatoknak ez éneket, és tanítsd meg arra Izrael fiait; adjad azt szájukba, hogy legyen nekem ez az ének bizonyosságul Izrael fiai ellen” (5Mózes 31:19).

A mondat egyszerű értelmezése szerint Isten Mózeshez és Jehosuához beszél, és arra az énekre utal, amely a következő fejezetben van. „Figyeljetegek egek, hadd szóljak! Hallgassa a föld is számnak beszédét!” A szóbeli hagyomány azonban ennek teljesen más és sokkal szélesebb értelmezést ad: egy minden zsidó ember számára szóló parancsolatként értelmezi, hogy azok írjanak egy Széfer Tórát (tóratekerccset), vagy legalább vegyenek részt a megírásában:

Rábbá mondta: ugyan az őseink hagytak nekünk egy tóratekerccset, vallási kötelességünk, hogy írjunk egyet saját magunknak, mint ahogy írva van: „Most pedig írjátok fel magatoknak ez éneket, és tanítsd meg arra Izrael fiait; adjad azt szájukba, hogy legyen nekem ez az ének bizonyosságul Izrael fiai ellen” (Szánbedrin 21b).

Ennek az értelmezésnek, úgy tűnik, az a logikája, hogy először is az egyik lehetséges értelme annak a kifejezésnek, hogy „írjátok fel magatoknak”, minden zsidóra vonatkozik (Ibn Ezra), nem csak Mózesre és Jehosuára. Másodsor pedig a fejezet úgy folytatódik, hogy „teljesen és mind végig beírta Mózes ennek a törvénynek a szavait a könyvbe” (31:24). A Talmud egy harmadik indokot ír (Nedarim 38a). Mivel a sor úgy folytatódik, hogy „legyen nekem ez az ének bizonyosságul Izrael fiai ellen”, ez a teljes Tórát jelenti, nem csak a 32. fejezetbeli éneket.

Van valami költői abban, hogy ez az utolsó parancsolat. Olyan, mintha Isten azt mondaná a zsidó népnek, hogy nem elég, hogy megkapták a Tórát Mózesától, minden generációnak meg kell újítania azt. A szövetség nem öregedhet el, ezért időről időre újra kell alkotni.

Éppen ezért a mai napig a tóratekerccseteket úgy írják, mint a régi időkben, kézzel, pergamenre, tollal, pont, mint a holt-tengeri tekerccseteket kétezer évvel ezelőtt. Egy olyan vallásban, amelyikből szinte teljesen hiányoznak a szent tárgyak (ikonok, relikviák), a tóratekerccs az egyetlen olyan fizikai léttel bíró dolog, amelyet a zsidóság szentnek tart, és ezzel még nem is mondtunk sokat. A Tóra nem is tárgy, hanem inkább egy személy: a jelen-

„mikor a vallás nyelve a spiritualitás felé törekszik, énekké változik

létében úgy állunk, mintha egy király lenne, Szimchát Tórákor úgy táncolunk vele, mint egy menyasszonnyal. Hogyha egy, Isten ments, megsérül vagy megsemmisül, akkor úgy temetjük el, mintha ember lenne, és úgy gyászoljuk, mintha rokonunk lenne. A zsidó vallás voltaképp szerelmi történet egy nép és egy könyv, a Könyvek Könyve között.

Ha úgy tekintjük, hogy az egész Tórára utal, és nem csak egy fejezetre, akkor mi a jelentősége az „ének” (sirá) szónak? „Most pedig írjátok fel magatoknak ezt az éneket.” A sirá ötször fordul elő ebben a részben, tehát nyilvánvalóan ez az egyik kulcsszó. Miért? Erre két XIX. századi böcs is lenyűgöző magyarázatokat ad.

Neciv (R. Naftali Zvi Jehuda Berlin) ezt úgy értelmezi, hogy az egész Tórát versként és nem prózáként kell olvasni. (A sirá szó a héberben éneket és verset is jelent.) Ugyan a Tóra nagy része prózában íródott, Neciv érvelése szerint van két olyan tulajdonsága, mint a költészetnek. Az első, hogy inkább utal dolgokra, semmint hogy kijelentené őket, több minden marad kimondatlanul. A második, hogy a költészethez hasonlóan a jelentés mé-

lyebb rétegeire tesz utalásokat, néha például egy-egy szokatlan szóval vagy mondatszerkezettel. Amíg a leíró próza jelentése megtalálható felszínen, addig a költészeté nem, ahogy a Tórán sem. (Kidmát Dávár, bevezető a *Háémelek Dávár* című könyvhöz, 3.)

Ezzel a zseniális meglátással Neciv megelőzi az egyik nagyszerű huszadik századi esszét a bibliai prózáról, Erich Auerbach *Odyseus scar* című írását. Auerbach a Teremtés könyvének az elbeszélői stílusát hasonlítja össze Homéroszéval. Homérosz vakítóan részletes leírásokat használ, ezért minden jelenet képszerű, mintha napfényben fürdene. Ezzel szemben a bibliai elbeszélés ritka, és nem mond sokat el. Abban a példában, amelyet Auerbach idéz, Izsák feláldozásánál, nem tudjuk, hogy a szereplők hogy néznek ki, mit éreznek, milyen tájakon járnak.

Egyedül a történet meghatározó pontjai vannak kiemelve, és ami közöttük van, az nem létezik, az idő és a tér nincs meghatározva, és értelmezésre szorul, a gondolatok és érzések kimondatlanok maradnak, és csak sejteni lehet őket a csendből és a töredékes beszédből. Az egész – súlyos bizonytalansággal átítatva és egyetlen cél felé haladva – végig titokban marad, és terhes mindazzal, ami a háttérben van.

Teljesen más nézőpontot tulajdonítanak Rabbi Jehiel Michal Epsteinnek, az *Áruch há-Sulchán* háláchákönyv írójának. Epstein rabbi arra hívja fel a figyelmet, hogy a rabbinikus irodalom tele van vitákkal, amelyekről bölcsenink azt mondták: „ezek és azok is (mindkét vélemény) az élő Isten szavai”. Ez – mondja Epstein rabbi –, az egyik ok, amiért a Tórát énekelnek nevezik, hiszen egy ének szebb lesz, mikor több hang együttesen harmóniát alkot.

Én egy harmadik értelmezést adnék még hozzá. A 613. parancsolat nemcsak a Tóráról szól, hanem a kötelességről, hogy a Tórát megújítsuk minden generációban. Ahhoz, hogy a Tóra élő legyen számunkra, nem elég ismeretek útján továbbadni, egyszerűen, mint történelem és törvények, hanem az érzelmeinkre kell hatnia.

Ugyan a zsidó vallás a szavak vallása, minden alkalommal, mikor a vallás nyelve a spiritualitás felé törekszik, énekké változik, mintha a szavak maguk menekül-

ni akarnának a véges jelentések nehézségi lehúzó ereje elől. Valami a dallamban egy olyan valóságot jelez, amit nem tudunk felfogni, amit William Wordsworth úgy hív, hogy „valami áthatóbb, / fenséges értelem, melynek lakása / a naplementék tündöklése és / az élő szél s a kerek óceán / és a kék ég.”¹ A szavak az elme nyelve, a zene a lélek nyelve.

A zene nagyon fontos eleme a zsidóságnak. Nem imádkozunk, hanem „davenolunk”, vagyis énekeljük a szavakat az ég felé. Nem olvassuk a Tórát, hanem daloljuk a hetiszakaszt a kantillációs jelek segítségével. Még a rabbinikus szövegeket sem tanuljuk, hanem daloljuk őket egy olyan dalocskával, amelyet minden talmudtanuló diák ismer. Minden időszáknak és szövegnek megvan a saját dallamvilága. A bibliai szövegeknek saját kantillációi vannak attól függően, hogy Mózes öt könyvéből, a prófétaiktól vagy a Ketuvimból (szent iratok) származnak-e. A zene a zsidó szellemnek a térképe, és minden spirituális eseménynek megvan a saját hangneme.

A 613. parancsolat – hogy újítsuk meg a Tórát minden generációban – annak a szimbóluma, hogy a Tórát ugyan csak egyszer adták át, sokszor kell megkapni, ahogy mindannyian tanulás és gyakorlás útján próbáljuk visszaszerezni az ősi színáj-hegyi élményt. Ehhez érelemre és nem csak intellektusra van szükség. Ehhez a Tórát nem csak írott szóként kell kezelnünk, hanem elénekelt dallamként is. A Tóra Isten librettója, és mi, a zsidó nép vagyunk a kórusa, akik énekelik az Ő szimfóniáját. Bár amikor zsidók beszélnek, sokszor vitatkoznak, de amikor énekelnek, összhangban énekelnek, mint ahogy a Vörös-tengernél tették, mert a zene a lélek nyelve, és a lélek szintjén kovácsolódnak a zsidók abba az isteni egységbe, amelyik felülemelkedik az alsóbb világok ellentétein. A Tóra Isten éneke, és mi mindannyian az énekesei vagyunk.

fordítás • Bálint Lea
forrás • aish.com

1 * Szabó Lőrinc fordítása.

Megtérés jom kipurkor

RABBI SMUEL BORNSTEIN, A SZOCHECSOVI REBBE

a megtisztulás lehetőségének tíz napja

Vizsgáljuk meg jom kipur fő elemeinek, a *tesuvá*nak, az Örökkévalóhoz való visszatérésnek két formáját.

Rabbi Chanina bar Pappa azt kérdezte Rabbi Smuel bar Nachmantól, mit jelent a következő idézet. „És én, imádkozom hozzád Örökkévaló, kegyességnek idején” (*Zsoltárok 69:14*). A felelet ez volt: „Az imák kapui időnként nyitva vannak és időnként zárva, de a *tesuvá* kapui mindig nyitva állnak.” Rabbi Chanina azt válaszolta: „Honnan tudjuk ezt?” A válasz: „Az idézet szerint: félelmetes dolgokat művelve igazságban, hallgass meg bennünket, üdvünk Istene, bizodalma a föld minden szélének és messze tengereknek” (*Zsoltárok 65:6*). Ahogy a mikve is van, amikor megtisztít, és van, amikor nem, ugyanígy az imák kapui is időnként nyitva állnak, de van, amikor nem. Mégis ahogy a tenger mindig képes megtisztítani, ugyanígy az Örökkévaló mindig tárt karokkal várja a bűnbánókat (*Dvarim Rabba 2:12*).

Ahhoz, hogy megértsük ennek lényegét, meg kell vizsgálni a *tábárá* (megtisztulás) fogalmát. Amikor egy edénynek vagy egy embernek *tábárára* van szüksége, egy speciálisan elkészített vizet, a mikvét használják. A folyamatnak alapvető követelménye, hogy az ember vagy az edény teljes egészében alámerüljön a vízben. Ha az ember testének csak a legkisebb része a vízben kívül marad, a *rvilá* (merülés) teljesen érvénytelen, és meg kell ismételni. Azonban ha víz válik tisztátalanná, annak elég csak a legkisebb mértékben találkozni a mikve vizével és az azonnal *táhor* (tisztá) lesz. A *tumá* és *tábárá* (tisztátalanság és tisztaság) törvényeinek részletezése és alkalmazása meghaladja ennek a cikknek a kereteit. Mi jelenleg csak a *tábárá* különféle formáinak szimbolikus vonatkozásait foglalkozunk.

A víz megtisztító hatását összehasonlíthatjuk a *tefilával* (imával). A *tefilá* célja, hogy az imádkozó az Örökkévalóhoz kapcsolódjon. Az ember lénye minden részének részt kell ebben vennie: mind a fizikai testnek, mind szellemi képességeknek az imára kell összpontosí-

tani. Ha valaki nem képes felsorakoztatni összes fizikai és spirituális képességét az imához, akkor a helyzet hasonlatos ahhoz, mint amikor az ember a mikvét használja, de a testének egy része a vízben kívül marad – az imája eredménytelen lesz.

Azonban, amikor eljön az Örökkévaló kegyelmének különleges ideje, a „kedvező idő”, melyet fent említettünk, akkor a helyzet már más lesz. Ekkor egyedi kapcsolat jön létre az Örökkévaló és a klál Jiszáél (Izrael népe) között, ami sokkal személyesebb változat. Az Örökkévaló kegyelmének idején az emberben is felbred egy kedvező tulajdonság, mellyel közelíteni tud az Örökkévalóhoz. Mivel ez betölti az egész lényét és tudatát, közvetlenül tud kapcsolódni az Örökkévalóhoz.

Így már megérthetjük a fenti midrást. A mikve időnként alkalmas a megtisztulásra, időnként nem. Csak akkor

helyreállítja a kapcsolatot a lelke gyökerével – a benne rejlő eredeti szentséggel

hatékony, ha az ember képes teljesen elmerülni a vízben. Ugyanígy, a *tefilá* (ima) is csak akkor hatékony, ha az ember a teljes lényét bele tudja tenni. Amikor a víz válik tisztátalanná, a mikvével való legkisebb kapcsolata is elegendő, hogy újra tisztává váljon. A *tesuvá* szó szerint visszatérést jelent – visszatérést a lényegi önmagunkhoz. Amikor az ember valódi *tesuvát* tesz, akkor helyreállítja a kapcsolatot a lelke gyökerével – a benne rejlő eredeti szentséggel. A legkisebb kapcsolat ezzel a természetes szentséggel eltávolítja róla a bűn tisztátalanságát. Ahogy a tenger is mindig rendelkezésre áll, ugyanígy a megtisztulásnak ez az útja is mindig nyitva áll az ember számára. A bűnbánat 10 napja

során és különösen jom kipur napján sokkal könnyebb elérni ezt a kapcsolatot az Örökkévalóval. Ahogyan bölcseink mondják:

„Keresd az Örökkévalót, mikor meg lehet Őt találni” (*Jesajahu 55:6*) – ez a ros hásáná és jom kipur közötti tíz nap (*Ros hásáná 18a*).

Talán a *tábhárá* két fent említett formája megfelel a jom kipurkor a Szentélyben hozott kétféle áldozatnak, a muszáf áldozatnak és az évi egyszeri áldozatnak. A muszáf, ahogy azt a neve is sugallja (muszáf: hozzátétel), egy további áldozat a szokásos napi állandó áldozatokhoz képest. Ez mutatja minden ünnepnap különleges szentségét, mely kifejeződik az ünnepi kidus szövegében:

„Minket választottál az összes nép közül, és minden más nyelv fölé emeltél.”

Ez megfelel annak a különleges közelségnek és kegynek, amelyet az Örökkévaló érez a kiválasztott népe iránt. Mint mondtuk, ez felébreszti a klál Jisráél egy kedvező tulajdonságát és képessé teszi, hogy teljesen az Örökkévalóhoz kapcsolódjon, ahogy az ember tisztává válik a mikve vízében való teljes megmerülésekor. Ez történik minden jom tovkor (ünnepnap), és jom kipur sem kivétel.

Viszont a jom kipuri különleges áldozat egy új minőséget hoz, mely sehol máshol nem található meg:

Mert ezen a napon szerez engesztelést értetek, hogy megtisztítson benneteket minden vétkeitektől, az Örökkévaló színe előtt tisztultok meg (*3Mózes 16:30*).

A zsidó nép az Örökkévaló színe elé lép jom kipurkor, és megtisztul egy könnyű érintéstől. Az, hogy kapcsolatba kerül ezzel a nappal, elegendő az engeszteléshez. Ez olyan, mint a tisztátalan víz esete, melynek elég csak kapcsolatba kell kerülnie a mikvével ahhoz, hogy tisztává váljon. Ez felel meg jom kipur *tesuvá* jellegének, mely tulajdonsággal más ünnepnap nem rendelkezik.

Ahogy láttuk, az *Ászeret Jemé Tesuvá* (a bűnbánat tíz napja), mely ros hásánától jom kipurig tart, egy lehetőség, hogy megbánjuk bűneinket és új alapokra helyezzük a kapcsolatunkat az Örökkévalóval. Azaz kell kapnunk egy lehetőséget, hogy minden tekintetben megváltoztassuk az életünket és ezáltal személyiségünket. Minden ember három fő részből áll: a test, a lélek, és az értelem. Lássuk, hogy a Jomim Noráim (Félelmetes napok) hogy teszik lehetővé számunkra, hogy felülvizsgáljuk ezeknek az fő részeknek az irányultságát.

Ros hásáná az „év feje”, ahogy ezt a neve is kifejezi. Azonban ez nem csak egy elnevezése az ünnepnek. Ros hásáná szó szerint az egész év „feje”. Ahogy az ember intellektusa is a fejében található, és ez irányítja a cselekedeteit, ugyanígy a ros hásánái történések befolyásolják az egész év sikerét. Ros hásánákor a nap középpontjában az áll, hogy elfogadjuk az Örökkévaló uralkodói szerepét az egész világon. Így ros hásáná egy lehetőség a zsidók számára, hogy felülvizsgálják a gondolkodásukat, és az Örökkévaló szolgálatába állítsák intellektusukat.

Jakub Weinles: Jom kipurkor, Varsói Nemzeti Múzeum

Ha ros hásánákor kialakítottuk a megfelelő gondolkodásmódot, a jom kipurig hátralévő napokban dolgozhatunk a lelkünkön, azaz a személyiségünk érzelmi oldalán. Ezen idő alatt végezzük a *kápárot* szertartást, melynek során szimbolikusan egy csirkére vagy pénzre ruházzuk át bűneinket. Legyen ez az „egy lélek a lélekért”. Ez idő alatt meg kell vizsgálnunk cselekedeteinket, és nagy vágyakozást kell a lelkünkben éleszteni, hogy megbánjuk bűneinket, és keressük az elveszett kapcsolatot az Örökkévalóval.

Végül az előkészületek után készek vagyunk a fizikai részünkre, a testünk megtisztítására az evés által. Nem vehetünk magunkhoz ételt jom kipur napján, ezért eszünk röviddel a böjt kezdete előtt. Ez egy micva étkezés, mellyel demonstráljuk, hogy az ételt szent célra is tudjuk használni, ebben az esetben arra, hogy előre megerősítsük a testünket a böjtre. Így, hogy lényünk minden alkotórészén dolgoztunk a megelőző napokban, a zsidó ember beléphet a különleges erővel bíró jom kipur napjába. Ahogy korábban láttuk, az Örökkévaló megígérte:

Mert ezen a napon szerez engesztelést értetek, hogy megtisztítson benneteket minden vétkeitektől, az Örökkévaló színe előtt tisztultok meg (*3Mózes 16:30*).

Ennek a szakasznak három „szólama” van, mely magában foglalja a megtisztulás előbb említett három fajtáját. Ennek a szent napnak a megtisztító folyamata csak akkor tud megkezdődni, ha az ember a lehető legjobban kifinomította a fizikai, intellektuális és érzelmi képességeit. Ha megtisztítottuk magunkat, amennyire csak tudtuk, beléphetünk jom kipurba, melynek során az Örökkévaló garantálja, hogy ő befejezi a feladatot. Ez a lehetőség egy évben csak egyszer áll rendelkezésre. Ha a képességeink szerint jól kihasználjuk, akkor biztosítva lesz számunkra az új év kellemes és „tisztá” kezdése.

Vzot hábráchá

Az önismeret áldása

RABBI ZEV LEFF

„...mindegyiket az ő a maga áldása szerint áldotta meg...”
(1Mózes 49:28).

Bölcsünk azt mondják, hogy Jákob el szeretne volna árulni a *kéjctet* – a megváltás idejét – a fiainak, de az el volt rejtve előle. Ehelyett ezért megáldotta őket.

Ha Jákob a *kéctet* akarta felfedni, akkor hogyan tudott rögtön mindenféle felkészülés nélkül belekezdeni a fiainak szánt áldásba? És tényleg megáldotta Jákob az összes gyermekét? A Tóra azt mondja, hogy mindegyik gyermeke egyéni áldást kapott. Mégis Reuven, Simon és Levi bírálatot kapott, a többiek közül pedig sokat Jákob csupán különböző állatokhoz hasonlított.

A Midrás szerint a *chet* és *tet* betűk nem szerepelnek a törzsek neveiben. Nincs *chet*, tehát bűn vagy hiányosság bennük. Ezért gondolt Jákob arra, hogy az idők végén eléjük tárja. Viszont azt is látta, hogy a *kuf* és *cádik* betűk, amelyek a *kéctet* szót alkotják, szintén hiányoznak. Így megváltoztatta a véleményét.

Ez azt jelentené talán, hogy – Isten ments – a végső megváltás nem rejlik a zsidó népben?

Egy másik Midrás a következő analógiával áll elő. A király tanácsosa haldoklott. Az ágya mellé hívta gyermekeit, hogy államtitkokat áruljon el nekik, amelyeket a királytól hallott. Mielőtt belekezdett volna, látta, hogy a király szintén az ágyánál áll, ezért rögtön átváltott az eredeti mondanivalóról. Inkább arra buzdította a gyermekeit, hogy tiszteljék a királyt. Hasonlóképpen Jákob is látta a *Sechinát* (isteni jelenlét) az ágya mellett, amikor a Messiás titkait akarta elmondani, és zavarában áldásokra váltott.

A két Midrás látszólag arra céloz, hogy a Jákob nem felejtette el a *kéctet*, csupán szégyenérzete miatt hallgatta el. A második Midrásban a „király bizalmasa” analógia szintén problematikus. Hogyan hasonlítható össze Jákob áldása a király tiszteletére és a neki járó engedelmességre való buzdítással?

A Midrás szerint „Izrael fiainak nevei” érdeme miatt létezik az ég és a föld. Mit tartalmazhat egy név? A szent könyvek szerint egy ember vagy tárgy neve kifejezi az esszenciáját. Így Ádám, amikor elnevezte az összes teremtet lényt, tulajdonképpen a saját zsenialitásáról tett tanúbizonyságot.

A Sátor felépítése előtt Isten azt mondta Mózesnek, hogy értesítse a zsidó népet: „Lásd, név szerint szólítottam

Becalét”. Isten hangsúlyozta, hogy Becalél elnevezésével csodás képességeket adott neki. Becaléltól tudjuk, hogy mindannyian kivétel nélkül különleges tehetségekkel és képességekkel vagyunk megáldva. Ezeket „Fentről” kapjuk, azzal a kifejezett szándékkal, hogy a Tóra és a zsidó nép

A megváltás határidejének feltárása helyett önismerettel áldotta meg őket...

érdekében tevékenykedjünk, pontosan úgy, ahogy Becalél azért kapta a képességeit, hogy a Sátort felépíthesse.

A Midrás szerint mindenkinek több neve van. Egyet Isten ad neki, egyet a szülei, egyet a barátai, és egyet saját magának szerez. Mindenkinek vannak tehetségei és képességei. Ezek közül vannak olyanok, amelyeket közvetlenül a Mennyekből kapunk. Van, amelyeket öröklünk, vagy a környezetünk alakítja ki őket bennünk. Ám a legfontosabbak azok, amelyek a lehetőségeink kiaknázásából és valóra váltásából alakulnak ki.

A Midrás szerint ezért szólt kétszer Ábrahámnak az angyal az *ákédánál* (Izsák megkötözése) – egyszer Ábrahámnak fent, egyszer Ábrahámnak lent. Abban a pillanatban Ábrahám égi neve, amely a benne rejlő lehetőséget tükrözte, beteljesedett, és egybefonódott a tényleges, földi valójával.

A Talmud szerint (*Joma 20b*) halál előtt a lélek akkorát sikolt, hogy azt a föld egyik végétől a másikig hallani lehet. A volozsini Chájim rabbi szerint mielőtt az ember meghal, Isten megmutatja neki, hogy mi lehetett volna belőle, ha kifejleszti, ami a lehetőségeiben benne volt, ahhoz képest, amit elért. Amikor a lélek látja a különbséget, akkor sikolt.

Miért úgy írja le ezt a Midrás, hogy a világ egyik végétől a másikig lehet hallani? Miért nem azt írja, hogy a világ elejétől a végéig? Talán a következő felvezetéssel meg lehet magyarázni. A Talmudban (Megila) van egy vita Rav és Smuel között arról, hogy vajon Hodu és Kus tartományai a világ különböző végeiben vannak-e, vagy egymás mellett. A Vilna Gaon azt mondja, hogy mindkét nézet igaz, hiszen minden egymás mellett lévő hely a világ másik végén van egymáshoz képest, ha az ellenkező irányba indu-

lunk el. Tehát ha a világ bármely pontja csupán egy pont, akkor lényegtelen. Ha viszont a messi vég kezdetének tünik, akkor az egész világot felöleli.

A tehetségek és a képességek a lehetőségeink pontjai. Ha végcélként válnak, akkor értelmüket veszítik. A lélek azért sír, hogy ezek a pontok fejlődjenek, és egész világot haladjanak át.

A világ fejlődése és tökéletesedése minden zsidó személyes önmegvalósításán múlik. Ezért épült a világ a zsidó nép neveiért. A Midrás szerint a törzsek neveiben utalást találhatunk a megváltásra, hiszen a törzsekben benne rejlik a világ megváltásának lehetősége.

A Messiás két lehetséges időpontban érkezik: a megszabott időre, vagy azelőtt, ha kiérdemljük. Jákob látta a tökéletességet, amelyet gyermekei nevében megérezett. Nem volt *ché*, nem volt hiányosság a képességeik lehetőségeiben. Ezért nem volt szükség arra, hogy a Messiás az előre kijelölt határidőre jelenjen meg. Jákob látta, hogy ha dolgoznak saját magukon, akkor a Messiás a *kéc* előtt fog jönni. Ezért *kufot* és *cádikot* nem találunk neveikben.

Ennek fényében térjünk vissza a király bizalmasáról szóló Midráshoz. A tanácsadó gondolkodása szerint a király titkainak elárulása csupán másodkézből kapott információ lett volna. Viszont ha megihleti őket, hogy tiszteljék a királyt, a gyermekek maguk is a király bizalmasaivá válhatnak majd.

Hasonlóképpen Jákob szerette volna feltárni gyermekei előtt a *keicet*. Amikor látta a bennük rejlő lehetőségeket, inkább olyan dolgot adott nekik, amelyek elősegítik a megváltást.

A legnagyobb áldás, amelyet valaki adhat, az a másik felvilágosítása és önmagának való bemutatása. A Misna szerint (*Pirké Ávot 3:18*) az ember becses, mivel Isten képmásában lett teremtvé, mi több, úgy, hogy tudjon is arról: Isten képmásában teremtetett. Az ember előnyeinek és hiányosságainak ismerete a legnagyobb áldás. Ennek segítségével érheti el isteni feladatát ebben a világban.

Jákob felfogta, hogy a végső megváltás gyermekei fejlődésétől függ. A megváltás határidejének feltárása helyett önismerettel áldotta meg őket, amely hamarabb hozhatja el a megváltást. Ezért a saját képességeik ismerete maga volt az áldás.

Ahogy befejezzük a Tórát, remélem képesek leszünk fejleszteni magunkat a nevünkben rejlő lehetőségek szerint, hogy ezzel is fejlődhessen a Tóra és a zsidó nép, és minél hamarabb elérkezzen a végső megváltás napjainkban

fordítás • Horváth Arje
forrás • aish.com

Berésit

Minden nép birtoka

BINJOMIN ZEÉV

Miért olyan részletes a teremtéstörténet?

Az ember gyakran esendő és lusta, sok mindenbe bele-vág, és csak keveset fejez be. Amikor elkezdünk tanulni egy új könyvet, témát, vagy új kurzus kezdődik, mindig nagy a lelkesedés, de csak a legkitartóbbak maradnak a végéig. Ez az oka annak, hogy a mostani hetiszakasz talán mindegyik közül a legnépszerűbb, a legismertebb. Hiszen ki ne ismerné azt, hogy „legyen fény”, hogy „látta Isten, hogy jó, és megáldotta” és hogy „a hetedik napon megpihent”. Éppen emiatt vesszük teljesen természetesen, hogy a Tóra azzal kezdődik: Isten megteremtette a világot. Mégis mi mással is kezdődhetne? Azzal nem kezdődhet, hogy felsorolja az ünnepeket, elmond néhány

áldozati törvényt, vagy az öklelős ökör gazdájának fizetési kötelezettségét, és azt sem éreznénk tökéletesnek, ha az egyiptomi rabszolgasággal és kivonulással kezdődne a Tóra.

Ez az oka annak, hogy annyira nehéz érteni Rási legelső magyarázatát, amely a Tórában szerepel. „Mondta R. Jichák: a Tórát nem mással lenne szükséges kezdeni, hanem innen: »Ez a hónap legyen nektek« (*Mózes 2., 12:2*), hiszen ez az első micvá (parancsolat), amely Izraelnek meg lett parancsolva. Akkor mégis miért kezdődik a Berésittel? Emiatt: »Cselekedeteinek erejét népének mondta el, hogy nekik adja a népek birtokát« (*Zsoltárok*

111:6.) Mert ha azt mondják a világ népei Izraelnek, hogy »rablók vagytok, hiszen hét nép országát hódítottátok meg«, akkor azt válaszolhatják, hogy »az egész világ a Szenté, Áldott Ő. Ő teremtette, és annak adja, akinek helyesnek látja.«

Mi annyira megszoktuk, hogy a Tóra a teremtéstörténettel kezdődik, hogy ehhez képest tökéletes abszurdumnak tűnik a felvetés, hogy az első micvával kezdődjön,

”itt valami egész világot érintő ügy történik

mindenféle bevezető nélkül. Kell egy kis absztrakciós képesség, hogy egyáltalán a kérdést megértsük. Mi lett volna, ha a Tóra nem így kezdődik? Akkor nem tudjuk meg, hogy az Örökkévaló teremtette meg a világot? A helyzet az, hogy ezt sokkal egyszerűbben is el lehetett volna intézni. Kezdődhetne a Tóra például így: „Ez a története égnek és földnek -- az Isten alkotta az eget és a földet. És teremtette Ádámot és Évát az Édenkertbe.” (Az első mondat egyébként lényegében benne is van, ld. *1Mózes 2:4*) Ennyiből megtudtuk. Azt kizárhatjuk, hogy azért lenne szükség a Teremtés részletes leírására, hogy természettudományos tényeket ismerjünk meg belőle, hiszen a Tórának alapvetően nem ez a témája.

A kérdés az, hogy mi a szerepe a Tóra legelső részének, amely a Teremtés hét napjának részletes történéseit írja le. Látszólag semmilyen vallási törvény vagy erkölcsi következmény nem vonható le belőle. Az ugyan fontos része zsidóságunknak, hogy hétnapos ciklusokban élünk, és a hetedik napon a Teremtőhöz hasonlóan mi is megpihenünk, de ez a rész sem indokolhatja a teremtéstörténet ideillesztését, hiszen ez az információ is szerepel a Tórában más helyen (ld. *2Mózes 20:11*). Egyébként sem hangzik túl ésszerűnek azért leírni hét napnyi aktív tevékenységet részletesen, hogy a végén a pihenés fontosságát hangsúlyozzuk. Ha valaki nagyon járatos a zsidó szövegmagyarázatokban, még azzal a tippel is próbálkozhat, hogy azért szerepel itt a teremtéstörténet, mert a szövegek részleteiből, felesleges szavaiból, szerkesztéséből különböző vallási törvények vagy világnézeti elemek részleteit akarjuk kihámozni. Noha ez igaz, de ehhez sem szükséges pont a teremtés hét napját leírni, hiszen részleteket a Tóra akármelyikmondatából szoktunk kitanulni. Tehát ez nyilvánvalóan nem ad magyarázatot az eredeti kérdéseinkre.

Erre jön a fent említett Rási, aki (szokása szerint a midrásból idézve) egy zsoltárverssel ad választ erre a kérdésre: „Cselekedeteinek erejét népének mondta el, hogy nekik adja a népek birtokát.” A teremtéstörténet szerepe az, hogy elmondja a Teremtő cselekedeteinek az erejét. Ha csak annyi állna, hogy Ő teremtette, akkor ugyan gondolhatnánk magunktól is azt, hogy valami igazán nagy dologról van szó, hiszen mi nem szoktunk mindennap világokat te-

remteni, de azért, mert részletesen leírta, kézzelfoghatóbbá tette, hogy mi is volt az pontosabban, amit Ő csinált. Azáltal hogy a Tóra, a zsidó nép szellemi forrása, ezzel a leírással kezdődik, megadja az alaphangot: itt valami egész világot érintő ügy történik. Nemcsak a zsidók népi hagyományainak gyűjteménye. Ez a Tóra a miénk is és az egész világa is egyszerre. Ez jelenik meg a fenti zsoltárban, amikor a „nép” szó kétszer szerepel, két különböző alakban: a zsidó Tóra és a világ Tórája.

Ez ad új értelmezést arra, mit is jelent az, hogy „nekik adja a népek birtokát”. A Tóra minden nép birtoka, hiszen az egész világra érvényes üzeneteket tartalmaz. A Zohár alapján úgy tartjuk, hogy „a Teremtő belenézett a Tórába, és megteremtette a világot”, azaz a Tóra a világ szellemi tervrajza, a szellemi folyamatok működésének leírása. Ebben a minőségében minden egyes embert érint, nemcsak a zsidókat. Mégis az Örökkévaló „cselekedeteinek erejét népének mondta el”, azaz választott egy népet, és rájuk bízta a Tórát, hogy ők gondozzák, ápolják minden nép közös birtokát. Ők legyenek azok, akik foglalkoznak vele, és megőrzik „az élet fáját” (vö. *Példabeszédek 3:18*) teljes pompájában arra az időszakra, amikor végül minden nép meg fogja tudni, hogy mindez rájuk is tartozik.

A teremtés első három napját ábrázoló illumináció, A Szarajevói Haggáda, 14. század, Spanyolország

Új tanév – Lativ minőség újdonságokkal

A Lativ alapítvány, mely immáron több mint 7 éve működ-teti oktatási programjait, rendezvényeit, az idei tanévben is nyitott kapukkal várja az érdeklődő zsidó fiatalokat. Szervezetünk célja, hogy bemutassa és megismertesse a hazai zsidó fiatalossággal az autentikus zsidó bölcsességet, hagyományaink szépségét és azt a valódi mélységet, amelyet a tórai zsidó élet tartalmaz. Idei programunk az ünnepek után, október 12-én kezdődik, és július végéig tart.

Ebben az évben is lehetőséget biztosítunk azoknak a zsidó fiataloknak, akik intenzíven, napi több órában szeretnének tanulni. „Kolel programunk” egyedi lehetőség Magyarországon, magyar nyelven, napi négy órában elmélyedni az eredeti szövegekben. Szövegolvasás, fordítás és értelmezés. Az idő nagy részében a tanulók a talmudi szöveget dolgozzák fel, Rási, Toszfo és egyéb középkori kommentárok eredeti szövegeinek értelmezésével. Lesz önálló felkészülés, közös tanulás, ismétlés chevrutában (párokban). Majd a tanulók lehetőséget kapnak arra, hogy szóban és írásban bemutassák, hogyan sajátították el a tanultakat. Csoportunk idén napi fél órában csatlakozik a Dirsu nevű világszervezet Misna Berura tanuló és vizsgáló rendszeréhez. Majd egy húszperces **muszárkönyv** (zsidó etika) olvasásával zárjuk a programot.

Ebben az évben is hétfő és szerda este tartjuk csoportos foglalkozásunkat. A tanulás első szekciója 18.00 órakor kezdődik. Ebben a részben szabadon választhatnak tanulóink, hogy melyik csoportfoglalkozáson szeretnének részt venni. Lesz lehetőségük héber nyelvtanulásra különböző szinteken. Egy másik csoportban a hetiszakaszt lehet olvasni, fordítani és érdekességeket hallani róla. A harmadik csoportban pedig a résztvevők megtanulhatják, hogy mi az az imádkozás, miért imádkozunk, és mit imádkozunk. Akik ezen a kurzuson fognak részt venni, év végére biztosan nagy magabiztossággal mozognak majd a zsinagógákban, tudni fogják, hogy mikor mit mondanak, érteni fogják, amit mondanak, sőt az előimádkozás és a lejnolás (tóraolvasás) „művészete” felé is komoly lépéseket tesznek.

A második órában (19.00 – 19.45) a résztvevők egy előadást hallgathatnak meg. A korábbi évekhez hasonlóan idén is kidolgozott tematikus programunk van. Hét téma hét előadótól, mindegyik témából havonta egy-egy előadás. (Ennek részleteiről honlapunkon – www.lativ.hu tájékozódhatnak.) Az előadásokról jegyzetek készülnek, amelyek segítségével tanulóink minden hónap végén beszámolhatnak a tanult témákról, és ezáltal érzékelhetik, hogy mennyivel gazdagabbakká váltak. Július végéig mind a hét témát teljesen kidolgozzuk. Tanulóink szabadon vá-

laszhatnak az év végén, hogy ki melyik teljes témakörből vagy témakörökből szeretne „Lativ-diplomát” szerezni.

Ugyancsak hétfőn és szerdán 20.00 órától új lehetőséget biztosítunk tanulóink számára. A harmadik órát szabadon választhatják azok, akik fejlődni szeretnének, és lehetőségük van valamivel több időt és energiát fektetni a tanulásba. Az új programunknak a Lativ Plusz Szeminárium nevet adtuk. Miben különbözik ez a program a többitől? Sok érdekes és mély előadást hallgathatunk meg a zsidóságról az évek során, de a valós személyes előrehaladás lehetősége akkor nyílik meg a tanuló számára, ha önállóan képessé válik eredeti tórai és talmudi szövegek olvasására és kidolgozására. A jesivákban egy-két évtizeden keresztül tanulják és fejlesztik magukat a tanulók, hogy képessé váljanak egész témakörök önálló feldolgozására, kifejtésére; saját megoldási lehetőségek, gondolatok megfogalmazására. Ebben az irányba szeretnénk a program keretein belül segítséget nyújtani tanulóinknak. Reményeink szerint a tanév végére jelentős fejlődés lesz tapasztalható ezen a téren azoknál, akik a Lativ Plusz Szeminárium programunkban részt vesznek.

A Lativ Alapítvány idén is szeretne minden zsidó fiatal számára tanulási lehetőséget biztosítani, ezért ahhoz, hogy a fiataloknak az esti órákban ne legyen szükségük a megélhetés problémáival foglalkozni, ösztöndíjat biztosítunk számukra. Ennek feltételei: anyai ágú zsidó származást vagy ortodox betérést igazoló papír, illetve minimum 40% elérése havi dolgozatunkon. Büszkén állíthatjuk, hogy miután igen fontos számunkra, hogy minél több oktatási lehetőséget biztosítsunk a fiatalok számára, ezért a szorgalmas tanulók Magyarországon nálunk rendelkeznek a legmagasabb ösztöndíj-lehetőséggel.

Havi programunkat híres külföldi vendégelőadók előadásai, kerekasztal-beszélgetések neves hazai közszereplőkkel, tudósokkal és egyéb különleges rendezvényeink színesítik.

Természetesen programunk részét képezik a közös, családias szombatfogadások és sábeszi étkezések, ünnepeink közös megélése. Várhatóan idén is két vidéki hosszú hétvégét (sábátont) rendezünk, és nyáron izraeli kiránduláson vehetnek részt tanulóink.

Ha zsidó fiatal vagy, szeretted az intellektuális kihívásokat, a tartalmas élményeket és szeretnél egy minőségi közösséget építeni, köztünk a helyed!

Érdeklődés: info@lativ.hu, 70 932 8275

Lativ staff

Hat zsidó közösség, melyről senki sem gondolná, hogy létezik

Az alábbiakban beszámolunk néhány meglepő, távoli vidékről, ahol a várakozások ellenére virágzik a zsidó közösség

YVETTE ALT MILLER

Virágzó közösségek a világ legtávolibb csücskeiben.

„És széthintem őket a népek között, hogy a messze földeken [is] emlegessenek engem, és fiaikat neveljenek, és visszatérjenek” (*Zechárja 10:9*). A zsidók különleges történelmének része a diaszpórában való szétszórás. A zsidó nép csodálatos módon évezredekken keresztül fennmaradt a száműzetésben, és szerte a világon nyomot hagyott maga után.

Mára a zsidó nép visszatért a hazájába ahonnan származik, ahol a világ zsidóságának csaknem a fele lakik. Íme néhány meglepő, távoli vidék, ahol a várakozások ellenére virágzik a zsidó közösség.

Gibraltár

A Spanyolország csücskén elhelyezkedő, kevesebb mint 7 négyzetkilométernyi területű és az 1700-as évek óta angol fennhatóság alatt álló Gibraltár félreeső, különleges sziklás vidék. A brit tengerentúli területként nyilvántartott városállamnak saját pénzneme van, a gibraltári font. A helyiek a spanyol és az angol keveréknyelvén, ún. llanito nyelven beszélnek, mely hordoz magán egy kevés héber nyelvi befolyást is. 30 000 lakos és rajtuk kívül több száz berber makákó – Európa utolsó vad emberszabású főemlősei – tudhatja otthonának Gibraltárt.

Gibraltáron évszázadok óta laknak zsidók, érkezésüket 1356-ra datálják. Ma már 750 főt számlál virágzó közösségük, mely különösen jól fejlett infrastruktúrával bír: a Gibraltáron élőknek négy zsinagóga, egy mikve, egy kóser kávézó és egy-egy vallásos főiskola – külön fiúknak és lányoknak – áll rendelkezésére. A többségében orto-

doxokból és szefárdokból álló gibraltári zsidó népesség gyorsan növekszik: 2008 óta a negyedével vannak többen – ekkor vezették be ugyanis a potenciális zsidó bevándorlóknak szóló hitelezést, mintegy segítségként, hogy letelepedhessenek Gibraltáron, vagy ahogy sokszor másképpen nevezik: „a sziklán”.

A viszonylag kisszámú közösség tagjai jól összetartanak. „Egységes közösség alakult ki, úgy érezzük itt magunkat, mint egy nagy család – mondja a Gibraltáron lakó Mark Benady –, mindig összegyűlünk az örömteli – és a sajnos szomorú – események alkalmából is.”

Botswana

A ritkásan lakott, szárazfölddel körülzárt dél-afrikai Botswanát a világon sok helyen a népszerű, az országban játszódó *Number One Ladies' Detective Agency* (Egyes számú női detektívügynökség) című regénysorozatból ismerik [Az első rész 1998-ban jelent meg, 2014-ben adták ki a 15. részt. Ma már papíralapú és e-könyv formában is elérhető – a ford.] A nagyrészt sivatagos, kétmillió főt számláló ország Dél-Afrika legújabb zsidó közösségének nyújt otthont, az egyetlennek, amely növekvőben is van.

Hozzávetőlegesen 100 zsidó – sokuk Izraelből érkezett – él Gaborone-ban, Botswana fővárosában, mely az elmúlt években egész Botswanát az egyik legszegényebb afrikai országból az egyik leggyorsabban fejlődővé átalakító gazdasági reformoknak köszönhetően szintén növekedésnek indult. A sábeszt és az ünnepeket az emberek otthonaikban tartják, a Dél-afrikai Köztársaságból im-

portálják hozzá a kóser élelmiszert. 2004-ben a közö-
ség felállította a hivatalos irányítótestületet, a Botswanai
Zsidó Közösséget („Jewish Community of Botswana”),
amely egy zsinagóga vagy zsidó közösségi központ funk-
cióját ellátó épület megépítésére szolgáló terület meg-
vásárlásának lehetőségeit kutatja. Időközben egy *cheder*
(zsidó iskola) is létrejött a fiatal közösség 20 gyermekére
alapozva, biztosítva a botswanai élénk zsidó közösséget
az elkövetkező évekre.

Japán

Körülbelül 600 zsidó él ma Japánban, Kobe
és Tokió történelmi központjaiban. Az első
zsidó telepesek – javarészt amerikaiak, ango-
lok és lengyelek – 1861-ben érkeztek Japánba.
Miután először Tokió környékén telepedtek
le, az 1923-i nagy földrengéskor az óceán-
parti Kobéba költöztek át. Az egyik első zsi-
dó lakos Raphael Schaver amerikai üzletem-
ber volt, aki megalapította az országban az
első idegen nyelvű újságot, a *Japan Express*.
Az első bevándorlóknak még mindig él le-
származottja Kobében.

A második japán zsidó közösség az 1880-as években
Nagaszakiban telepedett meg, az orosz pogromok elől
menekülve. A nagaszaki közösség mintegy 100 családjá-
val nemsokára Japán legnagyobb zsidó közösségévé nő-
tte ki magát. Az 1904-05-ös orosz-japán háború idején
a közösség jórészt elmenekült, és tóratekercsét a kobéi
hittestvérekre hagyta. (A nagaszaki zsidó közösség egyik
leghíresebb tagja Joseph Trumpledor, aki az orosz-japán
háborúban elvesztette a fél karját: megalapította a zsidó
védelmi erőket, amely később hozzájárult a zsidó állam
létrejöttéhez is.)

Kobe zsidó közössége tovább virágzott a XX. század-
ban, odavonvza az orosz, iraki, szíriai és kelet-európai
bevándorló zsidókat. A II. világháború idején a litvániai
japán konzul, Chiune Sugihara mintegy 2000 zsidónak
adott ki kilépési vízumot, Kobéba irányítva őket. Sok
zsidó a nyüzsgő japán kikötővárosba érkezve és látva az
ott virágzó közösséget a letelepedés mellett döntött. Ma
a város zsidó lakossága kicsi: a közösségi sábeszi étkezé-
sek gyakoriak, és van egy zsinagóga is.

Tokió mai zsidó közössége nemrégiben, az 1950-es
években telepedett meg, amikor is számos külföldi áram-
lott be, hogy segítsenek **újjáépíteni a háború sújtotta or-
szágot**. A tokiói központjában elhelyezkedő Hiroo vá-
rosrészben 1952-ben alakult zsidó közösség. Itt jiddisül
beszéltek, így a számos különböző országból száрма-
zó zsidók könnyebben kommunikálhattak egymással.
2009-ben egy új, nagyobb, kb. 120 családot kiszolgáló
közösségi központot hoztak létre.

Uruguay

Az általános vélekedés szerint a dél-amerikai Uruguayban
az 1600-as évek óta laknak zsidók, mivel Colonia város-

ában egy ebből az időből származó mikve (rituális zsi-
dó fürdő) maradványait fedezték fel. A távoli és sziklás
Coloniáról úgy tartják, hogy ez a város nyújtott titkos
búvóhelyet egyes zsidóknak az inkvizíció alatt.

A modern közösség ugyanakkor 1904-től számítható,
amikor szefárdi zsidó kereskedők érkeztek Montevideóba,
az ország fővárosába. Őket 1906-ban orosz zsidók követ-
ték. Uruguay első hivatalos zsinagógája 1917-ben épült
Montevideóban. A közösség az európai és közel-keleti
zsidó bevándorlóknak köszönhetően tovább nőtt. 1960-
ra Uruguay zsidó lakosainak a száma elérte az ötvenezret,

”
**Reménykedjünk, hogy ... tanúi
lehetünk ..., amikor minden zsidó
... magával hozza különböző
kultúrájának szépségét.**

mellyel így akkoriban a világon az egyik legnagyobb zsi-
dó közösségnek számított. Azóta ez a létszám csökkent,
ma kb. 20-25 000 tagot számlál a közösség. Ma a 3 millió
főnél alig nagyobb össznépességű Uruguay lakosságának
0,75 %-a zsidó.

Kilenc zsinagóga és a közösség gyermektagjai majd-
nem felénekelnek oktatást nyújtó két nappali rendszerű iskola
szolgáltatja az élénk montevidói zsidó élet háttérét. Az
uruguayi közhivatalokban, politikai funkciókban gyako-

Rosh hasana-i képeslap Montevideo-ból

riak a zsidó uruguayiak, jóval gyakoribbak, mint egyb-
ként azt az össznépességhez képest vett létszámuk alap-
ján váránk. Ricardo Erlich, az uruguayi zsidó közösség
egyik híresebb tagja, vezető biokémikus, 2005 és 2010
között Montevideo polgármestere volt, majd oktatási mi-
nisterként folytatta pályáját.

Az uruguayi zsidók büszkék arra hogy országuk 1948
májusában a latin-amerikai országok közül elsőként (a

világ országai közül negyedikként) ismerte el Izrael államot, valamint arra, hogy országuk volt az első latin-amerikai nemzet, amely felvette a diplomáciai kapcsolatot a zsidó állammal. Uruguay az egyetlen latin-amerikai ország, ahol a tanulónak lehetőségük van izraeli egyetem felvételi vizsgáit letenni, és az Uruguayból Izraelbe aliázók száma az egyik legmagasabb a világon.

Az utóbbi években a dél-uruguayi Punta del Este a zsidók által egyik leginkább kedvelt turisztikai célponttá vált. Az éves átlagban 9000 lakossal rendelkező városban négy zsinagóga van, és 25 000 és 50 000 közötti számú zsidó látogatót fogad minden januárban, ugyanis ekkorra esik a dél-amerikai nyár főszezonja. Punta del Este minden évben néhány hétre érezhetően zsidós hangulatot vesz fel: a zsidók nyíltan kipában sétálhatnak a város óceánparti sétányán, ami ritkaságnak számít a latin-amerikai országokban. Punta del Este városában ebben az időszakban az izraeli egyetemek és kulturális szervezetek általában különböző eseményeket rendeznek, és a nagyszámú zsidó turista többek között az Izraeli Filharmonikusok koncertjét is élvezheti.

Szibéria

20 évvel Izrael állam megalakulása előtt Joszif Visszarionovics Sztálin szovjet vezető a Szovjetunió és Kína közötti ütközőzónának számító Szibéria egyik félreeső zugában, egy Oroszország távol-keleti határán elhelyezkedő szűnyoginvázió sújtotta mocsárföldön létrehozta saját „zsidó” országot, Birobidzsant. A cél a „Yidishe Avtonomna Gent”, azaz a hivatalosan jiddis nyelvű Zsidó Autonóm Terület létrehozása volt. Jiddis iskolákat alapítottak, és jiddis nyelvű újságot nyomtak: a *Birobidzsaner Stern* látta el a régiót friss hírekkel. Az utcátáblák, a színházak, valamint az iskolák mind jiddis nyelvűek voltak. A projekt viszonylag kevés zsidót vonzott: körülbelül öt szovjet zsidó költözött Birobidzsanba annak 1928-as megalakulásakor, de ebben közrejátszott a környék kevésbé kecsesítő volta. 1934-ben történt aztán a legnagyobb bevándorlás a területre, amikor is 5250 zsidó költözött be, jöhetnek sokan aztán rövidesen tovább is álltak.

1991-re mindössze néhány ezer zsidó maradt Birobidzsanban, miután a Szovjetunió felbomlását követően a lakosság nagy része elvándorolt. Mára a főváros Birobidzsan kb. 5000 zsidót számlál (a teljes, 76 000 fős népességből). A város fő sugárútjának neve még mindig Sholem Aleichem utca, és a helyi hangversenyterem előtt a „Hegedús a háztetőn” szobra áll. A *Birobidzsaner Stern* továbbra is hetente 2-3 oldalban jiddis nyelven adják ki, de az idők változnak: a szerkesztő nem zsidó, hanem egy kozák származású hölgy, aki a jiddist főiskolán tanulta. A *New York Times* Birobidzsant „Zsidó Disneyland”-ként aposztrofálta: „Egy város, amelynek vallásos gyökerei kb. olyan mélyek, mint egy pepperonis pizzaszéleté.”

Azerbajdzsán

Az Iránnal határos közép-ázsiai Azerbajdzsán egy virágzó, kimondottan szívesen látott, elfogadott és befogadott zsidó közösségnek ad otthont.

A zsidó telepések először ebben az Iránnal határos közép-ázsiai régióban az V. században telepedtek meg, igaz, az első önálló zsidó település csak 1730-ban jött létre, amikor az azeri király engedélyezte, hogy a zsidók földet vásároljanak az észak-azeri királyságban. A zsidók a „Red Village”, azaz Vörös Falu nevű területet vették meg, amely ma is a zsidó azeri élet egyik fontos építőköve. Négyezer lakosával, akik mindegyike egytől egyig zsidó, a Vörös Falu fejlett település téglá és kőházakkal, kávézókkal, három zsinagógával és egy zsidó iskolával. Az egész város hetente egyszer békés csöndbe borul, amint a helyi üzletek lehúzzák a rolót a szaberepre készülődve.

Azerbajdzsán fővárosában, Bakuban, amely kétórnyi autótúra fekszik a Vörös Falutól, tízezer zsidó él. Az azerbajdzsán kormány bátorítja terjeszkedésüket: 2012-ben İlham Aliyev elnök fizette a főváros új zsinagógájának építését (ezzel már háromra növelve a bakui zsinagógák számát), és teljes egészében finanszírozza a főváros két zsidó iskoláját. (Az azeri kormány a Vörös Faluban is fizeti a zsinagógák és zsidó iskolák fűtési költségeit.)

Mint síita iszlám nemzet Azerbajdzsán ugyanakkor gyümölcsöző kereskedelmi kapcsolatokat ápol Izraellel, melynek volumene éves szinten eléri az 5,5 milliárd dol-

Bar micvá Bakuban, forrás: jewishjournal.com

lárt. Azerbajdzsán számos híres személyisége zsidó, beleértve például Lev Landau Nobel-díjas fizikust, Garry Kaszparov sakknagy mestert, Essad Bey és Kurban Said írókat. Said a szerzője az Ali and Nino című regénynek, mely Azerbajdzsán leghíresebb irodalmi alkotása. Az azeri zsidók az izraeli kulturális életben is szerepet játszanak például olyan jól ismert énekesek révén, mint Sarit Hadad és Yaffá Yarkoni.

Reménykedjünk, hogy hamarosan tanúi lehetünk annak a napnak, amikor minden zsidó Izraelbe hazatérve magával hozza különböző kultúrájának szépségét.

fordítás • Glück Gábor
forrás • aish.com

A hit menedéke

Szukot és általában a micvák örökérvényűségének a feltárása

Állandóan érezni annak biztonságát, hogy nem mi vagyunk a világ urai.

Egy zsidó származású zen buddhista pap, David Gottlieb 2002-ben levelezést kezdeményezett Rabbi Akiva Tatzcal, az ismert szerzővel és előadóval, az orvosi etika nemzetközi szinten elismert szakértőjével. Gottlieb problémája az volt, hogy a felesége konzervatív zsidó, ő maga viszont elmélyült a buddhizmusban, és eltávolodott a zsidó hagyományoktól.

Gottlieb Rabbi Tatzhoz intézett eredeti kérdéséből több mint egy évig tartó levelezés alakult ki, amelyet 2004-ben ki is adtak (Letters to a Buddhist Jew). A könyv a hit és az élet intenzív és személyes feltárásaként mutatja be a tradícionális judaizmusból táplálkozó rabbi és a saját korlátain belül mélyebb értelmet kereső zsidó kiterjedt diskurzusát. Álljon itt néhány szemelvény a könyvből, amely a szukot és más ősi szokások modern világbeli jelentőségét mutatja be.

David

A luláv és az etrog rázása, a kunyhóban lakás, az, hogy elszántan olvassuk a Tóra brutális, barbár háborúról, áldozatról és járványokról szóló szakaszait; bizonyos aspektusai részei a zsidó létnek és vallásgyakorlatnak vagy azok a történetek, amelyek alapján eligazodunk az életben, a modern értékítélet számára önteltnek, bizarrnak és harciasnak hatnak. Noha vitán felül áll, hogy a zsidók ruházták fel a nyugati világot a legtöbb, ha nem az összes normájával, az meglehetősen furcsa, hogy ősi nomád törzsek földművelő tömörülésének történeteire és szokásaihoz ragaszkodunk, miközben a világ ilyen sokat változott.

A judaizmus nagy része archaikusnak és átláthatatlannak tűnik, olyannyira, hogy ez lesz az utolsó mód, amin keresztül a zsidók az istenihez való eleven kapcsolatot keresik. Mostanában nagy figyelmet kapott egy könyv itt, az Államokban (Douglas Rushkoff: *Nothing Sacred. The Truth About Judaism*), amely azt állítja, hogy a judaizmus haldoklik, mert a rituálék áthatolhatatlan borostyánba dermedtették a benne rejlő spirituális igazságot, ami pedig megmaradt, azt a zsidó ügynökségek sajátították ki, hogy az izraeli-palesztin konfliktust kihasználva pénzhez jussanak az önfenntartásra. Ez a nézőpont nem teljesen ellentétes az én generációm judaizmusról alkotott felfogásával.

Akiva

Két pontot is érintesz: az egyik, hogy az idő múlása bizonyos „hagyományokat” megfoszt a jelentésüktől; a másik az, hogy borzalmas és barbár dolgokat megörökíteni helytelen; és azzal a feltevessel élsz, hogy valamikor „nomád törzsek földművelő tömörülése” voltunk, és a hagyományaink onnan származnak.

Amit „hagyományoknak” nevezel, azok micvot (vagy micvák) – parancsolatok. A szukát, a lulávot és az etrogot említed, ezek bibliai parancsolatok. Két csoportja van a micváknak: az ember és Isten közöttiek, és az ember és ember közöttiek. Feltételezem, az ember és ember közötti micvákkal nincsen probléma, hiszen egyiket sem ragadtad ki – ezek a kedvesség, a jótekonyság, kölcsönzés azoknak, akiknek hitelre van szükségük stb. (Ezek a Tóra parancsolatai pontosan ugyanúgy, mint a szuká vagy a luláv.) Úgy gondolom tehát, hogy az ember–Isten micvák okozzák a gondot. De miért kellene ezeknek kevésbé relevánsnak lenniük most, mint amikor megkaptuk őket? A szuká példáját választottad, hát nézzük át röviden a szuká micváját, és lássuk, veszített-e a jelentőségéből az idő múlásával.

Azt állítom, hogy szemben a te feltevéseddel, ez a micvá ma fontosabb, mint eddig bármikor. Mi áll e mögött a parancsolat mögött? Mi a jelentése, és milyen meditációnak kell kísérnie?

Sátorban lakni alapvetően önmegtadadási gyakorlat. Arra szolgál, hogy hitünket a spirituális Forrásra építsünk, és ne az ember uralta materiális világra. A szuká tejetének rendkívül légiesnek kell lennie – amint bizonyára tudod, át kell hogy engedje az esőt, és jó, ha látjuk rajta keresztül a csillagokat.

Valójában a szuká szó héber gyökének jelentése pontosan ez: keresztüllátni. Amikor elhagyod az állandó otthonod (a szó szerint a fejed fölötti tetőt), és olyan sátorba költözöl, amelyiknek alig van teje, akkor képessé válhatsz rá, hogy keresztülláss az anyagon, és érzékeld a magasabb rendűt. Vonzó az az illúzió, hogy a biztonságunk az anyagi világból ered, de a szuká azt tanítja, hogy ha létezik biztonság, az máshonnan ered.

A kabbalista iratok a szukát a hit árnyékának nevezik. Szukot ünnepére a betakarítási szezonban kerül sor; az üzenet is pontosan ez: amikor elhozod az terményt az otthonodba, éppen akkor, amikor a legfüggetlenebbnek érzed magad, amikor jómódú vagy, és biztonságban hiszed magad, a tóra így szól: „Vigyázz! El ne veszítsd a kapcsolatod a Forrással! Hiszen mindened Belőle származik.” Szukotkor a Koheletet, a Prédikátor könyvét olvassuk – „Minden hiábavalóság” (*Prédikátor könyve 1:2*) – ne fektessünk túl sokat ebbe a világba. Ez visszatérő témája a kommentároknak.

Az tehát, hogy sátorban laksz, érzékenyebbé tesz a magasabb világra, tekintettedet metaforikusan felemeli a szuká vékonyka fedelén át. Már nem a kúriád betonmennyezetének biztonságába nézel. Így tudod megfoghatóan tapasztalni, hogy elhagyod a materiális világot, és kilépsz egy másfajta létezésbe.

Valóban kevésbé fontos ez most, mint régen volt? Csak az lehetséges, hogy most fontosabb. A technológia térhódításával minden eddiginél több materiális kísértés csábít arra, hogy elhiggyük: irányítjuk az életünket és jó úton vagyunk afelé, hogy a világunk urai legyünk. Ahogy a fizikai világ egyre több területét hajtjuk az uralmunk alá, ez a veszély is egyre növekszik. A valódi veszély nemcsak abban áll, hogy hibásan azt hisszük, hogy értjük és uraljuk a környező világot, hanem abban, hogy mindennek a mélyén az ego növekedése áll. Ez katasztrófákhoz vezet.

Amikor a házad szilárd, és a technológia látszólag garantálja a biztonságodat, akkor valószínűbb, hogy elfelejted, honnan is származik a valódi védelem. A modern kultúra az önállóság érzetének, az ember erejébe és „uralmába” vetett bizalomnak táptalaja. Holott ha irányítani akarjuk az életünket, az ma is legalább ugyanannyi energiát igényel, mint az ősidőkben.

A szuká példáját választottad, de az összes micva fontosságát be tudjuk mutatni. Azok az okok, amelyeket meg tudunk itt ragadni, nem a micvák legmélyebb okai, csak azok az elemei, amit meg tudunk érteni. A legmélyebb okok meghaladják az értelmünket, mivel a micvák forrása a valóság legmélyebb Forrása, és így természetesen fontos a modern időkben. Az időtlenségüket azonban az általunk felfogható szinten is be tudjuk mutatni.

Melyik más ünnepünk vesztette el a fontosságát mára? Peszách, ami a szabadság üzenetét hordozza? Sávout, a tóraadás ünnepe? Purim – ami megtanít rá, hogy meglásuk a titkos Kezet a természet dolgai mögött? Chanuka – a harc a görögök antispirituális ideológiája ellen, amely el akarta pusztítani spirituális identitásunkat? Tisá beáv – a holokauszt és más (rég és új) öldöklések áldozatainak gyászünnepe?

Melyik micvák? Nehogy azt mondd, hogy a kóserség az egészség megőrzését szolgálta, és most a biztonságos és egészséges ételek elterjedésével már nem érdekes! A kóser ételeknek semmi köze az egészséghez. (A Tóra követésének vannak mellékes hasznai is, de ezek valóban mellékesek.) A nem kóser étel spirituálisan érzéketlenné

tesz, nem pedig beteggé. A Tóra elsősorban spirituális út, nem társadalmi, vagy orvosi kézikönyv!

A Tóra népszerű félremagyarázása, hogy a szombat törvényei a „pihenést” szolgálják, és azok a dolgok, amelyek már nem igényelnek erőfeszítést, nem is tilosak többé. Csakhogy a szombatnak semmi köze a fizikai pihenéshez: szombaton az alkotás tilos, nem a munka. Az erőfeszítés mértéke teljesen lényegtelen, és mindig is az volt. Szombat az a nap, amikor megállunk az alkotásban, megszilárdítjuk a heti eredményeket, egy pillantás az Eljövendő Világra, ahol nem lesz több alkotás, tapasztalatgyűjtés arról a célról, amely értelmet ad az utazásnak.

Ez ugyanolyan fontos, mint mindig is volt. A mellékes haszna persze az az egyszerű öröm, hogy együtt van a család szombaton, anélkül hogy a média megzavarná,

tekintetedet metaforikusan felemeli a szuká vékonyka fedelén át

anélkül hogy kapkodnánk, egyik munkából a másikba kapnánk, ahogy ezt hét közben tesszük. Mindez megfizethetetlen. Akik nem építették be azt a minőségi, zavartalan időt, amelyet a szombat hoz a családnak, nem is tudhatják, mit veszítenek.

Melyik micvát semmisítette meg az idő a 613-ból, amelyet ma be tudunk tartani? Kedvesség, jótékonyág, beteglátogatás, az orvosi ellátás biztosítása, kamatmentes kölcsönök nyújtása, a talált tárgyak visszaadása, építésbiztonsági előírások (a Tóra direkt parancsa) ...?

És melyik tiltás nem időszerű már? Az állatkínzásé, a tisztességes üzletmenet parancsa (a Tóra még a pontatlan súlyok és mércék birtoklását is tiltja) – melyik az, ami már nem vonatkozik ránk? Házasságtörés? Gyilkosság? Lopás? Féltékenység? Vagy a hamis eskü?

A menstruáció idejének elkülönülési szabályai? A Talmud elmondja, hogy azért tartunk távolságot a feleségünkötől időnként, hogy utána kipattanjon a lelkesedés szikrája közöttünk, amikor újra közeledhetünk. Különbözn könnyen unalomba fullad a házasságunk. Vagy ma már nem kihívás a házasság?

Azok a törvények, amelyek tiltják, hogy egymással nem házas (*jichud*) férfi és nő kettesben maradjon, a házasságon kívüli viszonyok számának mérséklését szolgálják. Melyik társadalom haladta meg ezt a problémát?

Vagy a speciális törvényekre gondolsz, amelyek a kohénekre vonatkoznak, és meghatározzák a spirituális státuszukat? Miért kellene a modernitásnak megváltoztatnia mindezt? Ha gondot jelent annak a megértése, hogy miért állnak egyáltalán a kohaniták ezeknek a különleges törvényeknek a fókuszpontjában, az egyértelmű-

en megér egy beszélgetést, de ennek semmi köze az idők változásához.

Vagy talán az asszonyok micváira gondolsz. De itt ismét csak azt tudom mondani, hogy a különleges micvák, amelyek a nőkre vonatkoznak, ma is ugyanazok, mint mindig is voltak – a nő belső természetét nem változtatja meg az idő. Még egyszer, ha a nők és férfiak Tórában betöltött különböző szerepe aggaszt, az is analízis tárgya lehet, de az alapokon nem változtatott az idő.

Persze vannak olyanok, akik azt mondják, hogy egy-egy micvá sohasem volt fontos – de ennek sincsen semmi köze ahhoz, hogy milyen változásokat hozott az idő; ez egyszerűen a Tóra megtagadásának a problémája. Annak, aki megtagadja a micvákat általában, nem az idő a gondja.

A tudomány és a technika fejlődése nem mossa el a spirituális bölcsesség fontosságát. Gondolod, hogy boldogulnék az orvostudományban a Tóra iránymutatása nélkül, csak mert a modern orvoslás fölöslegesnek ítéli azt? Hogyan boldogulhatnék? Abortuszt kétszáz évvel ezelőtt is végeztek már, és végeznek ma is. Nem technikai, hanem morális és spirituális problémánk van vele, és a modern technológia semmit sem változtatott ezen. Az orvostudomány minden aspektusa megköveteli a spirituális tudást; a Tóra vezet végig minden lépésén.

Melyik részlet szükségtelen? Például a Sulchán Áruch egyértelműen kimondja, hogy egy orvos sem kezelheti a beteget, ha képzetlenebb doktor is rendelkezésre áll. Van egy tórai parancs, amely felülírja ezt: a páciensnek a lehető legjobb kezelést kell kapnia. Ez nem az a helyzet, amikor az ember tanulmányozhatja a törvényt minden részle-

tét és a kivételeket, de biztosíthatlak róla, hogy ez régen is ugyanúgy igaz volt, mint ma. Mint zsidó orvosnak tisztában kell lennem azzal, hogy mit szabad, és mit tilos, éppúgy, ahogy orvos őseimnek is tisztában kellett lenniük mindezekkel az ő idejükben.

Tehát a modernitás lenne a micvák bukása? Nem hiszem, David.

A megkövült spiritualitásról és merev szertartásokról: nem a szertartások ölik meg a zsidó spiritualitást, hiszen a judaizmusban nincsenek szertartások, és nincsenek jelképek sem, ha ezek a kifejezések üres gyakorlatokat jelentenek. Minden tett, minden egyszerű szokás a Tóra követésében egy test csupán, amelyben az eleven lélek lakozik. Nincs olyan rítus, nincs olyan szertartás, amely ne egy feneketlen mélység fizikai kifejeződése volna, ahogy a fizikai test is csak a legcsekélyebb aspektusa a kozmikus emberi léleknek, csak a lélek fizikai kifejeződése.

Érzékenység sincsen a judaizmusban, minden érzelem a végtelen szellemet szolgálja. Semmi sem ennyire alapvető a Tórában, mint ez: az egész világ a kettősség kifejeződése: anyag és forma, test és lélek, micvá és Tóra, gondolat és tett, kijelentés és jelentése. Természetesen tudod, hogy a kettősség kettős is és egységes is – test és lélek, micva és Tóra, a spirituális esszencia és a „szertartás” vagy szimbólum, ami kifejezi azt a lényegét, mindezek azt a kettőséget példázzák, amely egységgé olvad a mélyben. A Teremtő és a Teremtés egységévé.

fordítás • Lengyel Enikő
forrás • aish.com

A francia filozófus esete a zsidó fantommal

HORVÁTH ÁRJE

Egy különleges tudós, aki mindenhez értett.

– Nem tudom, hogy mit tud. Annyi biztos, hogy mindent, amit én tudok, azt tudja ő is – mondta 1947 egyik hajnalán a francia filozófus, Emmanuel Lévinas legjobb barátjának, Dr. Henri Nerson szülészorvosnak. Nerson két évig könyörgött Lévinasnak, hogy találkozzon egy titokzatos férfival, akit csak Monsieur Chouchaniként emlegettek, és akivel a háború után hozta össze a sors Vichyben. Nem ez volt a valódi neve, és a mai napig csak találgatunk, hogy ki is lehetett valójában ez a különös tanár.

Lévinas először szkeptikus volt, hiszen Chouchani híresen ápolatlan és különös természetű ember volt – társadalmi helyzetét tekintve inkább hajléktalan, mint értelmiségi. Lévinas nem is sejtette, hogy ez a kora reggelig nyúló beszélgetés gyökeresen megváltoztatja majd az életét. Innentől kezdve Chouchani és Lévinas tanulópartnerek lettek. Chouchani által Lévinas betekintést nyerhetett a Talmud kódolt világába. Saját filozófiájának – mely „a másik” megértésére törekedett – szerves részévé vált a zsidó hagyomány. Lévinas az Istenhez való közeledés eszközének tekintette a háláchát. Ezt a hagyományosnak mondható nézetet valamelyest árnyalja Lévinas tézise, miszerint Isten a „tökéletes másik”, akit sem megérteni, sem felfogni nem lehet. Örökké egyedül van. Azzal, hogy megpróbálunk közeledni hozzá, azt gyakoroljuk, hogyan tudunk mások felé is lépéseket tenni. (Persze érdekes kérdés lehet, hogy ki felé nehezebb nyitni: az absztrakcióba burkolt Isten felé, vagy a buszon utazó idegen irányába...)

Chouchani két legismertebb diákja Lévinas és a máramarosi író, Elie Wiesel. Lévinas elismerte, hogy talmudi előadásainak gyűjteménye nem más, mint Chouchani tanítása „árnyékának árnyéka”. Ez azért is félelmetes, mert a *Nine talmudic readings* egy erősen összetett gyűjtemény – modern, de leginkább időtlennek ható talmudi értelmezések tárháza.

Rengeteg legenda él Monsieur Chouchaniról. Az egyik szerint a második világháború alatt próbált átjutni egy határon, ahol levették a lábukat. Mivel a zsidó férfiak karakterisztikus jelet viselnek a testükön, ezért rögtön gyanú-

ba keveredett. Chouchani azzal védekezett, hogy muzulmán. A határőrök ezt nem hitték el, és ezért elkezdtek kikérdezni az iszlám vallásról. Mire végeztek vele, biztosak voltak benne, hogy nem egy „mezei” muszlimról van szó, hanem valószínűleg egyenesen egy imámról.

A jeruzsálemi Héber Egyetem egyik tanára és Chouchani volt tanítványa, Shalom Rosenberg szerint Chouchanit egyszer megállította egy náci katona egy útzárnál. Ezúttal matematikusnak adta ki magát. A sors úgy hozta, hogy a tiszt maga is matematikaprofesszor volt. Chouchani megállapodott vele: ha képes a katonának olyan feladványt mondani, amelyet az nem tud megoldani, akkor el kell engednie. A német beleegyezett. Természetesen Chouchani szabadon továbbmehetett.

Másik híres tanítványa Elie Wiesel volt. Wiesel egy vonaton találkozott először Chouchanival. Éppen egy előadásra készült, ahol Jób könyvét elemezte volna. Valaki kikapta a kezéből a könyvet, és jiddisül érdeklődött: mit is akar ezzel? Wiesel elmagyarázta, hogy éppen tanítani megy egy szombati szemináriumra. Mire Chouchani végzett vele, Wiesel abban is kételkedett, hogy Jób könyvének első mondatát le tudja-e fordítani. Chouchani eldöntötte, hogy elkíséri az író. Miután Wiesel végzett az órával, Chouchani elkezdte bombázni a közönséget kérdésekkel a sábeszről. Kabbalista művekből és középkori zsidó költőktől idézett. Másnap már ő tartott előadást Jób könyvéből. Wiesel szerint teljesen hatalmába kerítette a közönséget, őt pedig tanulásra ösztönözte. Akármerre járt Wiesel a világban, mindenhol talált embereket, akik ismerni vélték Chouchanit.

Hasonlóképpen nyilatkozott róla a néhai Yisrael Bundheim rabbi is, aki Svájcban ismerte meg Chouchanit a háború alatt. Bár sohasem találkozott Einsteinnel, úgy gondolja, meglehet, hogy Chouchani még nála is nagyobb ember volt. Azt mindenképpen biztosnak tartja, hogy ő maga soha nem ismert akkora gáont, mint Chouchani. Chouchani azt mondta neki, hogy gyermekkorát Jeruzsálemben töltötte, ahol minden egyes megtanult oldal után kapott egy pénzermét. Ezért mindennap megtanult húsz oldalt. Bundheim rabbi nagyon szeret-

te Chouchanit, és saját bevallása szerint tőle származik a vágy, hogy Tórát tanuljon.

Az ötvenes években Chouchani hamis papírokkal utazott Izraelbe. A vallásos Beerot Jichák kibbucban tűnt fel. Itt találkozott vele a Bar Ilan egyetem későbbi professzora, Cvi Bachrach. Állítása szerint Chouchani azt mondta nekik, ha adnak neki kosztot és szállást, bármit tanít nekik. Beköltöztették egy kis kunyhóba, majd kíváncsian várták a beígért oktatást. Chouchani talmudi elemzéseit hallva rögtön eldöntötték, hogy ott a helye a kibbucban. Bachrach egy alkalommal meglátogatta Chouchanit. Nem látta a szobában a tanárt, de felfigyelt egy padlón heverő papírfecniere. Felvette, és látta, hogy matematikai egyenletek vannak ráírva. Chouchani hirtelen előtűnt a szemből, és rátámadt, mintha meg akarta volna ölni Bachrachot.

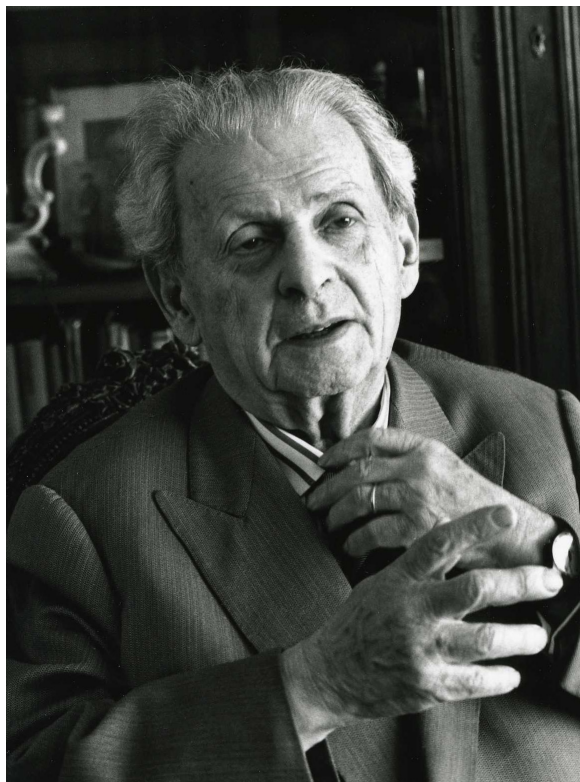
”Kabbalista művekből és középkori zsidó költőktől idézett.

Egyesek szerint Chouchani nem volt más, mint az Avraham Jichák Kook rabbi egyik levelében megemlített Hilel Pearlman, aki a híres palesztin főrabbi titkoszatos és rövid életű jaffai jesivájában tanult. Annyit megjegyeznék, hogy Lévinas talmudi előadásából kiindulva Chouchani gondolkodásmódja akár harmonikusan is illeszkedhetett Rav Kook „kabbalisztikus progresszivitásához”, de ennél többet nem igazán tudhatok. Elie Wiesel szerint viszont Chouchani valódi neve Mordechai Rosenbaum.

Wiesel szerint Chouchani fejből tudta mind a *Bavlit* (Babilóniai Talmud), mind a *Jerusalmit* (Jeruzsálemi Talmud). Tudott görögül és szanszkritül. Csak azért, hogy megviccelje Wieselt, két hét alatt megtanult magyarul. A jiddist erős litván akcentussal beszélte. Egyeseket megfélemlítette a tudása: egy meg nem nevezett diákja szerint Chouchani a hitüket próbálta aláásni. A diák később Amerikába emigrált, és korának egyik híres ros jesivája lett.

Valószínűleg sosem fogjuk megtudni, hogy ki is volt valójában Chouchani. Beszámolók szerint a zsinagógákban is visszautasította az alijákat, mert nem akarta, hogy bárki is megtudja héber nevét. Annyi biztos, hogy Lévinas Chouchani által inspirált munkásságára ma egész zsidó irányzatok támaszkodnak. Ira F. Stone rekonstrukcionista kommentárja a *Messzülész Jesárimra* például kifejezetten lévinasi szemszögből olvassa a szöveget, ha nem is Lévinas eredeti háláchikus hozzáállását tükrözve.

Ritkaság olyan XX. századi zsidó figurát találni, akit a reformmozgalmaktól kezdve a tórai zsidóságon át mind-

Emmanuel Lévinas

annyian tisztelnek. Chouchani azért érdekes számomra, mert széleskörű elismertsége bizonyítja a zsidóságban a „tudós mint hős” elvét. Ugyanakkor semmi sem maradt fent utána, csak a tanítványai. Ha volt a modernkori zsidóságban fantom...

Elie Wiesel

Tóra és prófécia

RABBI HERSHEL SCHACHTER

Cáv hetiszakasz elején Rási idézi a midrást, mely szerint a „micvá” kifejezés olyan parancsolatot jelent, amely az összes generációra érvényes. A próféták időnként hoztak olyan rendeleteket, amelyek csak abban az időben voltak érvényesek, tehát ezek gyakorlatilag nem voltak igazi micvák. A Talmud (*Megila 2b*) úgy tanítja, hogy az egyetlen próféta, aki „valódi” micvákat, vagyis generációkon átívelő érvényességű kötelezéseket írt elő, Mózes volt.

Ez nem jelenti azt, hogy minden, amit Mózes mondott, örökérvényű, azaz technikai értelemben vett micvá lenne. Sok minden tőle csak *horáát sáá*, vagyis arra az időre vonatkozó utasítás. Az a parancs, hogy kopogjanak be a szomszédjaikhoz ajándékokért az Egyiptomból való kivonulás előtt, olyan parancs volt, amely az egész történelem folyamán csak egyszer volt érvényes. Ugyanígy a manna meghagyásának a tilalmára természetesen csak a negyven évi sivatagi vándorlás alatt kellett odafigyelni.

Rambam (*Jeszodé háTóra 9:2*) úgy értelmezi a misnát (*Szánhedrin 89a*), hogy ha valaki megszeg egy prófétai parancsolatot, a büntetése ég általi halál (halálbüntetés, amit a földi bíróság nem hajt végre). A Minchász Chinuch (516) felteszi a nyugtalanító kérdést: Mózes ne lett volna próféta? Ezek szerint mindenki, aki megszeg egy Mózes által bevezetett biblikus parancsolatot, ég általi halálra ítéltetik! Hogy lehet ez? Azok a biblikus parancsolatok, amelyek megszegése ég általi halált von maga után, fel vannak sorolva a Talmudban (*Szánhedrin 83a*), és ez elég rövid lista. Miért lenne hát Mózes alacsonyabb rendű a többi prófétánál, hogy az általa bevezetett törvényekre nem vonatkozik a prófétai törvények szigora?

Ennek a kérdésnek a megválaszolására már jó néhány javaslat történt. A legszélesebb körben elfogadott ötlet nagyjából hatvan évvel ezelőtről, Ráv Soloveitchiktől származik (*Divré Hágosz Vehá'aráchá*, 66. o., illetve Rav Jiszroél Surun: *Minchász Jiszroél*, 22. o.). Eszerint a prófétai parancsolatok megszegésének a szigora csak az adott időre vonatkozó rendeletekre vonatkozik. A Mózes által bevezetett micvák közül azok, amelyek csak egy adott időpontban voltak érvényesek, prófétai parancsolatoknak számítanak, tehát büntetésük ég általi halál, más mózesi parancsok viszont tórai parancsolatok, mert azok az idők végezetéig érvényben maradnak.

Rámbám a *Széfér hámicvot* című könyvének az első feleiben lefekteti azt a tizenégy alapelvet, amely meghatá-

rozza, hogy egy törvény beleszámít-e a 613 tórai parancsolatba, vagy nem. A harmadik az alapelvek közül az, hogy az összes generációra hatályos kell legyen. Ez azon a midráson alapul, amelyet a cikk elején idézett Rási idéz.

A misnához írt kommentárjai között (*Szánhedrin végén*) Rámbám felsorolja a hit tizenhárom alapelvét. Hiszünk a próféciákban. Isten képes kommunikálni az emberrel. Azt is tanítja, hogy Mózes próféciája magasabb szintű volt, mint a többi prófétáé. Mit jelent ez? Rámbám talán osztályozza a prófétákat? Mózes csillagos ötöst kap. Akkor milyen jegyet érdemel Michá, vagy Chavakuk?

Nem, ez nem Mózes próféciájának az osztályozásáról szól. Rámbám úgy érti, hogy Mózes volt az egyetlen próféta, aki micvákat (vagyis örök érvényű törvényeket) hozott. Egyedül az ő próféciája volt a Tóra szintjén.

Ezt Rámbám explicit módon kifejti a Chulin traktátushoz írt kommentárjában. Még a körülmelés micvája sem azért érvényes ma, mert Ábrahám próféciájából ered, hanem azért, mert később Mózes által meg lett parancsolva. Akkor érte el a micvá státuszát. A Szináj-hegyi kinyilatkoztatás előtt a körülmelés prófétai parancs volt, amelynek megszegése ég általi halállal szankcionált. Ez a magyarázata annak, hogy miért akarta egy angyal megölni Mózeszt, amiért elodázta a fia körülmelését. Abban az időben a körülmelés nem volt (szigorú értelemben vett) micvá, és mint prófétai parancs, a megszegője a „prófétai parancs megszegője” kategóriába esett.

Rámbám tizenhárom alapelve közül való az is, hogy a Tóra megváltoztathatatlan. Az utóbbi években ez alapvető különbség lett az ortodoxia és más irányzatok között.

Ezt az elvet egy kicsit ki kell fejteni. Abból, hogy úgy tartjuk, a Tóra égi eredetű, miért következik az, hogy a Tóra törvényei megváltoztathatatlanok? Miért lenne az olyan szomorú, ha Isten egyszer csak kijelentené nekünk valamelyik prófétáján keresztül, hogy a megváltozott körülményekre való tekintettel bizonyos micvák többé nem aktuálisak? Miért feltételezzük, hogy az a próféta, aki ilyesmit állít, automatikusan hamis prófétának minősül, és mint olyan halálra ítéltetik (Rámbám, *Jeszodé háTóra*)? Miért ragaszkodik az ortodoxia annyire macacsul ahhoz, hogy az egész Tóra megváltoztathatatlan?

A magyarázatot a Bál háTánjá és Rábbi Chájim miVolozsin egyaránt megválaszolják. A Tóra nem csak egyszerű törvénykönyv. Az egész a maga teljességében

Isten létezésének a meghatározása. Természetesen nem érthetjük meg igazán pontosan a létezését. Az egyik középkori zsidó filozófus szavaival élve: „Ha érteném Őt, én lennék Ő.” Az egyetlen, aki képes megérteni az istenséget, az maga Isten. Ennek ellenére átadta nekünk a Tórát, amely a hasonlat eszközével adja meg Isten leírását. Ezért határozzuk meg a Tórát úgy, hogy „az Eredeti példázata” vagy „az Örökkévaló példázata” (2Mózes 21:13, Rási). Rabbi Chájim miVolozsin szerint még jobb lenne úgy mondani, hogy „az istenség példázatának a példázata”, nehogy ezt feltételezzük, hogy közvetlen példázat.

Máláchi (3:6) úgy tanítja, hogy Isten lényege sohasem változik. Minden a teremtésben változik, de maga a Teremtő Isten nem.

Mivelhogy a Tóra Isten leírása (még akkor is, ha csak egy példázat), és Máláchi próféta tanítja, hogy Isten lényege nem változik, logikus, hogy a Tóra sosem változhat. A Tóra (4Mózes 12:8) különbséget tesz Mózes és más próféták próféciai között. Mózes volt az egyetlen, aki „látta Isten képét”. Vajon mire vonatkozik ez? Istennek nincs teste – nincs olyan, hogy „Isten képe”!

Ez a mondat pont azt az elvet adja vissza, amelyet feljebb kifejtettünk. Mózes volt az egyetlen próféta, aki micvákat adott, olyan parancsokat, amelyek a jövő generációira is érvényesek, mivel azok Isten lényegét határozzák meg, ami nem változik. A többi próféta közül senki sem látta „Isten képét”, vagyis nem adtak micvákat. Ők csak ideiglenes parancsokat hoztak.

A „folyamatos kinyilatkoztatás” gondolata, amelyet a konzervatív mozgalom bizonyos tagjai találtak ki, teljesen elfogadhatatlan. Ez világosan ellentmond Rámbám tizenhárom alapelvének, amelyet viszont elfogadtunk. Olyan van, hogy „lifnim misurász hádin”, vagyis hogy valaki a háláchá szavainál messzebb megy, de senki nem

mehet szembe a háláchával, azt „lifnim misurász hádin”-nek képzelvén. A „lifnim misurász hádin” elve csak arra vonatkozik, amikor valaki a háláchával megegyező irányba megy, csak annál még tovább. Ha valaki a törvénnyel szembe megy, azt nem lehet chászidutnak (jámborságnak) tekinteni.

Mindig is lesznek olyan helyzetek, amikor két egymásnak ellentmondó micvá között kell választani. Az élet folyton tele van konfliktusokkal! A világ tele van ellentmondásokkal! A háláchikus irodalom nagy része azzal foglalkozik, hogy hogyan oldjuk meg azokat a helyzeteket, amelyekben két háláchá konfliktusban áll egymással. Akkor is a háláchát kell követnünk, amikor az etikátlannak, vagy immorálisnak tűnik. Az az Isten, aki belénk ültette az etika és morál érzését, ugyanaz az Isten, aki a megparancsolta nekünk, hogy kövessük a háláchát, még akkor is, amikor nem értjük.

fordítás · Jehuda Silber
forrás · torahweb.org

Latív kolel Izraelben

ARATÓ MÁTYÁS

A Latív Kolel egy igen kiváló csoporttal 2007 és 2012 után idén ismét Izraelbe látogatott. Nemcsak azért merem állítani, hogy kiváló, mert végig önfeledt és vidám volt mindenki, hanem azért is, mert az első napi csapatépítő tréningen maga a tréner nyilatkozta, hogy ilyen csoporttal ritkán találkozik. Azt hitte, hogy a Latív-csoport összes tagja ezer éve ismeri egymást, így nem is tudta, hogy a legtöbben maximum látásból ismerik a többieket. Közel húszan töltöttünk el együtt két hetet, fő-

ként Tibériásban, Jeruzsálemben, a meglátogatott helyeket viszont megszámlálni is nehéz.

A program abban tért el egy mindennapos városnéző és természetjáró kirándulástól, hogy az említettek mellett egyrészt igen nagy hangsúlyt fektettek a szervezők a tanulásra, melyen azt kell érteni, hogy csoportokra osztva egy, a témában jártas személlyel áttanulmányoztunk egy témát, esetleg szöveget, másrészt igyekeztek meghívni olyan előadókat előadást tartani, akiknek már a neve

önmagában véve garancia a minőségre, pl. Rabbi Menachem Nissel, Rabbi Aharon Levi, Rabbi Dovid Gottlieb, Gila Manolson, vagy Rabbi Mordechai Neugroshell.

Természetesen nem maradhatott ki a mindig gyönyörű Siratófal és az alatta lévő alagútrendszer. Ami a földalatti rendszereket illeti, volt benne bőven részünk: a csapat a Dávid városa alatt húzódó Ezékiel-csatornarendszer (נקבת השילוח) szűkös és sötét alagútjait is megjárta, térdig a nyáron is jéghideg vízben. A víz egyébként is végigkísérte az utat: fürödtünk a Kineretben, raftingoltunk a Jordán vizében, gyalogoltunk a Madzsrasza (מג'רסה) folyóban, és fürödtünk a Holt-tengerben. A hegyek sem maradtak ki, Cfat magaslatai mellett megmásztuk az Árbel-, a Bentál- és az Ávitál-hegyet is.

Megnéztük Katzrinban a középkori zsinagóga maradványait is. Ami a zsinagógákat illeti, látogatást tettünk a Hurva zsinagógánál (בית הכנסת החורבה) is, amely a jeruzsálemi óváros egyik legfontosabb jelképe, de talán az egyik leghányattatottabb sorsú zsinagógának is nevezhetnénk, hiszen 1721-ben és 1948-ban lerombolták. A története 300 évvel ezelőtt kezdődött, mikor 1700-ban egy híres lengyelországi rabbi, Jehuda Hachaszid érkezett a Szentföldre, és már másnap telket vásárolt, hogy templomot és iskolát

építsen. A közeli Ramban zsinagóga ekkor már az arabok kezén volt, és nem működött. Sajnos a rabbi megbetegedett, és a városba érkezése utáni ötödik napon meghalt, de a jesiva és a zsinagóga építése megkezdődött. Hiába törlesztették végül a hívek az araboknak az építésre felvett kölcsönt hosszú éveken át, a templom nem készülhetett el teljesen, sőt, 21 évvel a rabbi halála után az arabok fel is gyújtották. A végül 150 évvel később felépített zsinagóga neve is innen származott: Churvat Rabbi Jehuda Hahaszid vagy röviden Churva (ami héberül romot jelent).

A templom 1864-től évtizedekre Izrael és Jeruzsálem szellemi és lelki központjává vált, és sok jelentős eseményének adott otthont. 1948-ban, két nappal az óváros teljes elfoglalása előtt a jordán hadsereg felrobbantotta az épületet, és a barbár tettet végrehajtó katonatiszt ezt jelentette feletteseinek: „Ezer éve után először egyetlen zsidó sem maradt a zsidó negyedben, egyetlen épület sem maradt, a zsidók nem térhetnek vissza.” Nem lett igaza, az óváros zsidó negyedét újjáépítették, de a Churva esetleges újjáépítéséről több évtizedes, hosszú vita kezdődött. Ennek végére került a közelmúltban pont, amikor a Zsidó Negyed Fejlesztő Társaság elfogadta Nachum Meltzer építész tervét, aki eredeti formájában és funkciójával kívánta újjáépíteni a lerombolt kegyhelyet, szinte kőről kőre. A Churva zsinagógát 2010. március 15-én

adták át, az óváros egyik ékköve így – mint az a képeken is látható – szebb, mint valaha.

A túra során több múzeumot is meglátogattunk, pl. az Izrael Múzeumot, a Diaszpóramúzeumot, így a Magyar Nyelvtérületről Származó Zsidóság Emlékmúzeumát sem hagyhattuk ki, ahol az alapító házaspár Chava és Josef Lustig, ha lehet mondani, minden korábbinál nagyobb lelkesedéssel vezetett minket körbe. A kirándulás során olyan helyekre is ellátogattunk, melyek ma még inkább kuriózumnak számítanak az utazók körében, mintsem mindennaposnak. Chebronban meglátogattuk a Machpéla-barlangot, ahol az ősapák, Ábrahám, Izsák és Jákob, valamint az ősanák közül Sára, Rebeka és Lea van eltemetve. Mivel Ráchel az akkori Betlehemhez közel halt meg, ezért az ő sírját (קבר רחל) is megtekintettük.

A garantált jó hangulathoz szükség volt Rav Keletire, a Lativ megalapítójára és családjára, akik a legapróbb dolgokra odafigyelve segítettek mindenben, a Lativ szervezőire, Domán Sijére és Miklós Dórirra, a kiemelkedő előadásokat tartó Löwy Gáborra és családjára, a Lativ azóta alijázott egykori diákjaira és Yehoshua Hirschre, a világ legjobb, legenergikusabb és legkedélyesebb idegenvezetőjére, valamint Bentzi Grossra, aki nemcsak a biztonságunkra vigyázott, hanem jó barátunk is lett.

Érdekességek Izraelről

MIKLÓS DÓRI

Majdnem Einstein lett az elnök.

Izrael a legtöbb zsidó számára kiemelkedő jelentéssel bír. Van, aki szereti, és a végsőkig harcol érte, van aki kevésbé áll ki a zsidó állam mellett, egy azonban biztos: szinte nincs olyan zsidó a földön, aki közömbös lenne

ne iránta. A következő írásban néhány érdekes kérdést és választ gyűjtöttem össze a zsidó állammal kapcsolatban.

Miért 120 tagú a Kneszet?

A Kneszet szó jelentése „gyülekezés”. A kifejezés a második Szentély idejéből származik, amikor a Kneszet Hágádol (a Nagy Gyülekezés) működött Jeruzsálemben. A Kneszet Hágádol célja az volt, hogy a zsidó törvények alapján ítélkezzen, kanonizálja a Tórát és intézményesítse az alapvető áldásokat és imákat. A zsidó hagyomány szerint a Nagy Gyülekezés tagjai az utolsó láncszemek a zsidó törvénykezésben, mely Mózesrel kezdődött. „Mózes megkapta a Tórát a Szinájon, és továbbadta Jehosuának, Jehosua továbbadta a Bölcséknek, a Bölcsék a Profétáknak, a Proféták pedig a Nagy Gyülekezés tagjainak” (*Pirké Ávot [Atyák tanításai], 1:1*).

A Nagy Gyülekezésnek 120 tagja volt, ez inspirálta arra a modern Izrael alapítóit, hogy az országgyűlés taglétszáma is ennyi legyen. (Héberül a Beit Kneszet zsinagógát jelent.)

Izrael 4 szent városa

A négy szent város gyűjtőfogalom, amely Jeruzsálemet, Hebront, Cfátot és Tibériást jelöli. A Lativ 2015-ös nyá-

ri izraeli útján alkalmunk nyílt arra, hogy felkeressük az országot mind a négy szent városát.

Tibériáson 5 éjszakát töltöttünk. Tibériás kiemelt jelentőségű hely a zsidó történelemben, ugyanis itt szerkesztették a *Jeruzsálemi Talmudot*. Szentségét azonban leginkább annak köszönheti, hogy a XVIII. és XIX. században az ideköltöző rabbik zsidó tanulmányi központot hoztak létre a városban. A zsidó hagyomány úgy tartja, hogy a Messiás Tibériásra érkezik először és a Szanhedrin (71 tagú bíróság) itt fog újraelakulni.

Cfátón a levegő is más. Mesés kisváros, mely dombokra épült, a város a művészek és a kabbalisták fellegvára. Az 1492-ben kiűzött spanyol zsidók tették szentté a helyet, akik a kabbalával foglalkoztak itt. Olyan nagy rabbi tanultak, dolgoztak a városban, mint Jichák Luria Áskenázi (Ári hákados), Jozsef Karo és Slomo Halevi Alkabec.

Hebronban a zsidó ősanák és ősatyák közül hatan nyugszanak, Ábrahám és Sára, Izsák és Rebeka, valamint Jákob és Lea sírjai találhatóak a városban. Ebből adódik, hogy Hebron a második legszentebb város a zsidóság számára. A település továbbá az egyik a háromból, ahol tórai szereplők földet vásároltak. Ábrahám vásárolt birtokot és barlangot a hettitaktól Hebron keleti részén.

A zsidóság legszentebb városa Jeruzsálem, amely annak vallási központja is egyben. Szentsége annak köszönhető, hogy itt állt a két Szentély. A Szentélyek, ahol a zsidók áldozatokat mutattak be az Örökkévalónak.

Tudtad, hogy Izrael népessége fele annyi, mint New Yorké?

Hivatalos adatok szerint (2014. július) Izrael lakosainak száma 8 millió 50 ezer fő, a fővárosban, Jeruzsálemben valamivel több, mint 800 000 ember, Haifán közel 1 millió 100 ezer és Tel Avivban több mint három és fél millió ember él. A népesség 92 százaléka él városokban. Az össznépség 75 százaléka zsidó vallású. A születéskor várható élettartam elég magas Izraelben, 82,2 év, a férfiaknál 80.2 év, míg a nőknél 84.2.

Albert Einstein is lehetett volna Izrael elnöke?

Abba Eban 1952. november 17-én Ben Gurion miniszterelnök kérésére levelet írt Albert Einsteinnek, hogy legyen Izrael állam elnöke. Amennyiben Einstein él a felkéréssel, Izraelbe kellett volna költöznie, és fel kellett

volna vennie az izraeli állampolgárságot. Azonban az állam vezetői tisztában voltak a géniusz munkájának jelentőségével, így ő szabadon folytathatta volna tudományos munkáját is. Einstein válaszlevelében a következőt írta: „Mélyen meghatott felkérésük, miszerint legyek Izrael állam elnöke, szomorúsággal és szégyennel tölt el, de nem tudom betölteni a pozíciót. Egész életemben objektív kérdésekkel foglalkoztam, azt tapasztaltam, hogy híján vagyok azon tulajdonságoknak, hogy megfelelően kezeljem az embereket, ami miatt vissza kell utasítanom a hivatali funkciót. Úgy érzem, hogy ezen ok miatt alkalmatlan lennék a pozíció betöltésére. Az idő előrehaladtával egyre erősebb köteléket érzek a zsidó néppel, főleg amióta teljesen tisztában vagyok azzal, hogy mennyire bizonytalan a helyzetünk a világ többi népe között.”

Tudtad, hogy Izraelnek 12 Nobel- díjasa van?

A fiatal államban kiemelkedően magas a Nobel-díjasok száma. Közülük öten kémiai, ketten gazdasági, hárman béke és egy személy irodalmi elismerésben részesült. A 2004-ben kémiai díjat elnyerő Avram Hersko Magyarországon született, méghozzá Karcagon.

Tudtad, hogy a héber az egyetlen nyelv, amely holt nyelvből lett élő?

A héber nyelv újraélesztése Eliezer Ben Jehuda (1858–1922) nevéhez fűződik. A XIX. század végén Oroszországból érkezett Izraelbe. Úgy gondolta, hogy minden zsidónak vissza kell térnie Erec Jisráélbe, és héberül kell beszélnie. A következőképp vélekedett: „Az ország és a nyelv – e dolgok nélkül a zsidók nem válhatnak egy nemzetté.” Az ortodoxok egy csoportja azonban nem akart héberül beszélni. Azt mondták, hogy tilos hétköznapi nyelvként használni a hébert, mert szent nyelv. Úgy gondolták, hogy Ben Jehuda morálishan nem követhető. Mások azonban szerettek volna héberül beszélni, azonban nem tudtak, mert nem volt elég szókincsük hozzá. Ők is azt gondolták, hogy Ben Jehuda elképzelései tévesek. Eliezer Ben Jehuda egyik oldallal sem egyezkedett.

A nyelv ellenzőinek nagy bánatára az orosz cionista fiatalember nem volt egyedül a héber nyelvről alkotott véleményével. Professzorok, tanárok, írók, újságírók és or-

vosok támogatták az elképzeléseit. Közösen találtak ki új szavakat, melyeket a mindennapokban lehet alkalmazni. Ben Jehuda újságíróként is tevékenykedett. Cikkeit héberül írta. Ezen írásokban igyekezett a lehető legtöbbször új szavakat használni. Reggelente kigondolt egy új szót és esténként leírta újságjában. Így tanulták meg Izrael lakói az új szavakat, ismerték meg, majd használták őket az utcán és otthonukban. Ben Jehuda élete végén szerkesztett egy szótárt, melyben a bibliai eredetű szavak és az általa kifejlesztett modern kifejezések is fellelhetők voltak. Sok

”*kiemelkedően magas a Nobel-díjasok száma*”

ember azt vallja, hogy a cionizmus nagy csodáját testesíti meg a héber nyelv. Ben Jehuda hitvallásának lehet tekinteni következő szavait: „Mindössze két dolgot sajnálok az életemben: azt, hogy nem Izraelben születtem valamint azt, hogy az anyanyelvem nem a héber.”

A startup nemzete?

Sehol máshol a világon nem olyan magas az egy főre jutó startupok száma, mint Izraelben. Több mint 3000 startup izraeli tulajdonú. A technológiai startupok száma a második legmagasabb a világon a Zsidó Államban, egyedül az Egyesült Államokban nagyobb ez az arány.

Tanulj, hogy taníthass!

Erősítsd saját identitásodat, hogyan felépíthesd gyermekedét!

PANYINÉ DR. ÁBRAHÁM ZITA

Sok tanulással a mély zsidó gondolkodás elsajátításáért.

Jönnek az ünnepek és ha gyermekünk van, akkor tudjuk, hogy az ünnepek egyedülálló alkalmat kínálnak a zsidó identitás megerősítésére. Minden ünnep a különleges élmény és emlék számtalan lehetőségét rejti.

Nem egyértelmű, hogy ki mit is ért zsidó a nevelés kifejezésen. Engedtesse meg, hogy különbséget tegyek e kategórián belül a zsidó élményekre hangolódás és a zsigeri, mély zsidó gondolkodás között.

Sok szülő eljut addig, hogy több-kevesebb zsidó élménnyel megajándékozza gyermekét az évek során: közösségi szünetesték, bar micvo ünnepség, bibliai történetek mesélése esti meseként, chanukai gyertyagyújtás, esetleg jom kipuri vagy ros hásanái zsinagógalátogatás.

Ezek fontosak, nagyon fontosak. Sajnos erős korlátot szab a szülők hiányos ismerete ezekről a jeles napokról, saját élményeik szegényessége és a napi rutin, a rohanó életvitel szabta ideálisnak egyáltalán nem mondható keret, amelyben valamennyien élünk.

Amire szeretném fel hívni a figyelmet, hogy ezeknek a naptárhoz kötődő lehetőségeknek a töredékét sem használjuk ki, egyszerűen az igazi zsidó gondolkodás, a zsidó értékekkel való mély zsigeri azonosulás hiányában. Ez az, aminek birtokában bármit teszel, zsidó nevelés lesz, és aminek hiányában szinte semmi sem lesz az. Mi ez a zsidó gondolkodás, milyen értékekre gondolok? Nehéz megmondani, oly számosan vannak: a szent és profán közötti különbség, Izrael népének feladatával való azonosulás, a testvér zsidó szeretete, a jótékonykodás valós értelme, a családi béke és összetartozás mindenekelőttiége, az ima erejében való hit, az Örökkévalóban való bizalom, az útmutató rabbi kiválasztásának jelentősége és még sorolhatnám. Ha ezek nincsenek jelen, akkor Eszter böjtjének napján tartjuk meg az óvodában a purimi ünnepséget, tubisvátot eltoljuk vasárnapra, mert az mindenkinek kényelmesebb, rabbi helyett pszichológushoz megyünk minden kérdésünkkel, a polgári esküvőnk dátuma vé-

letlenül tisa beavra fog esni, és elmegyünk a nem zsidó családtagokhoz karácsonyozni, hiszen nem ártunk vele senkinek.

Ebben a keretben, bár még mindig dicséretes megemlékezni a zsidó ünnepekről, de lássuk be, alapok híján ezek csak ráaggatott díszcserepek lesznek gyermekeink identitásának nem létező házán.

*Bárhon vagyunk is,
van út felfelé.*

A zsidó nagyünnepek egyik fő üzenete saját magunk reális vizsgálatának szükségessége. Hol állunk most, hol, miben kell fejlődünk. Nem kell szégyellnünk, bárhon vagyunk is, hiszen gyermekkorunk, tehetségünk, érdeklődésünk, tanítóink egyedi eredője a helyzetünk. Bárhon vagyunk is, van út felfelé.

Először is lássuk be, van mit tanulnunk zsidóságból! Ne legyünk önteltek ebben a kérdésben! Ne szégyelljünk együtt tanulni gyerekeinkkel, vagy akár tőlük. Magam sokat hallgatok angol nyelven előadásokat legkülönbözőbb zsidó témákban. Nagyobb gyerekeim nagyon szeretik, amikor az előadáson elhangzott történeteket, tanulságokat elmesélem nekik esti mese alkalmával. És a leginkább azt remélem, hogy megmarad bennük az élmény, hogy az édesanyjuk tanul a zsidóságról, előadásokat hallgat, könyveket olvas, héberül tanul. Nem azért, mert kötelező, nem azért, mert vizsgázik, hanem mert szereti, érdeklí, és fejlődni remél általa.

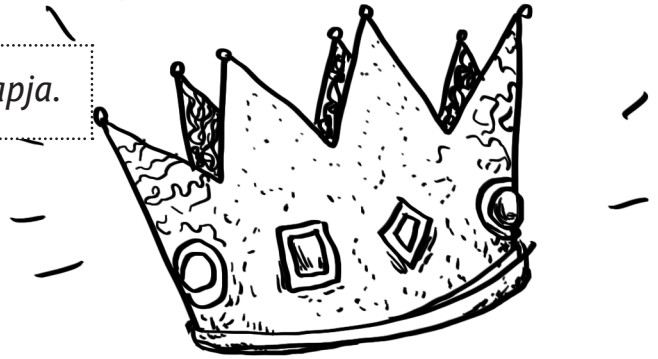
A koronázás

PANYINÉ DR. ÁBRAHÁM ZITA

MESE

Ros hásáná, az uralkodóvá tétel napja.

A teremtés hatodik napjának délutánja volt. Szinte minden megteremtett már. Patakok csörgedeztek a szépséges erdők mélyén, morajlott a tenger, könnyű szelő frissítette a virágokat és a dús fűvet a réteken. A földet kisebb-nagyobb állatok népesítették be, vízen és szárazföldön egyaránt mókusok szökdécseltek az ágak között, oroszlán ordított a szavannán, réti sas szelte az eget.

egy sem volt képes arra, hogy felismerje a teremtőjét.

De ezek közül az állatok közül egy sem volt képes arra, hogy felismerje a teremtőjét. Az Örökkévaló megteremtette hát az embert, aki beszélni, gondolkodni tud, és csodálatos cselekedetekre lesz képes.

Amikor Ádám kinyitotta a szemét, és meglátta a csodálatos világot, amely körülvette, azonnal felismerte Isten nagyságát, és első szavai ezek voltak: *Az Örökkévaló uralkodik örökkön örökké!*

– Most az egész világ tudni fogja, hogy én vagyok a világ teremtője, a világ királya! – gondolta Isten. Ez volt az első ros hásáná, a világ teremtésének vége, az ember teremtésének napja. Ádám első mondatával megkoronázta az Örökkévalót. Hiszen alattvaló nélkül nincs király! Ha nincs, aki felismerje az Örökkévaló nagyságát, akkor a nagyság magának való.

Lássuk csak, mit csinál egy földi király a koronázás napján? Természetesen nagy ünnepséget. Az alattvalók felvonulnak, és – Éljen soká a király! – kiáltják bármerre is jár, megfújják a harsonákat. A király pedig megtelve alattvalói iránti szeretettel ajándékokat, kegyet osztogat,

a bűnösöket pedig királyi kegyelemben részesíti, hogy ismét szabadon élhessék életüket.

Az Örökkévaló is hasonlóan tesz a megkoronázásának napján. Mi összegyűlünk a zsinagógákban, ahol imáinkkal fejezzük ki elismerésünket a világ teremtőjének, és sófárral köszöntjük. Ő a világ királya, mi pedig az ő népe. Ünnepeljük is a királyunkat, és kívánjuk, hogy kegyelmében tartson bennünket, szeretettel gondoskodjon rólunk, jó évet adjon nekünk az elkövetkező esztendőre. Ez ros hásáná üzenete.

Sokan hiszik azt, hogy az önvizsgálat, a bocsánatkérés, a bűnvallomás az őszi nagyünnepek lényege. Míg ez igaz a ros hásáná és jom kipur közötti tíz napra, a megtérés napjaira és természetesen magára jom kipurra is, de ros hásánára nem. Az az ember teremtésének napja, az Örökkévaló megkoronázása. Hogy miért kell meg koronázni az Örökkévalót minden évben? Mert azzal, hogy emlékeztetjük magunkat az Ő nagyságára, a magunk helyét és feladatát is megerősítjük. Ha Ő a teremtő, a mi feladatunk az Ő utasításai, iránymutatása szerint használni a tőle kapott javakat: tehetőségünket, életünket, pénzünket és a földet magát! Isten megkoronázása valójában a mi érdekünk, így emlékeztetjük és kérjük, hogy gondoskodjon rólunk, támogasson bennünket az elkövetkező évben is, azaz legyen a mi ki királyunk!

Trendeli
Alapítvány- a zsidó
bölcsođe
www.trendeli.hu

Az a fantasztikus marokkói zsidó konyha.....!!

BARANYI ZSANETT

Nyugi, nem vagyok gasztroblogger....! Nem kell félni! A terv nem tucatnyi unalmas recepttel bombáznai az olvasót. Annál sokkal több!

Néhány fantasztikus marokkói receptet hoztam, amelyeket bizony nem árt elkészíteni, majd megkóstolni adandó alkalommal. Ezekben az ételekben bizony a gasztronómia sztárjait köszönhetjük.

Kezdjük az egyik legalapvetőbb ételfajtával, amelyeket meg kell ismerni.

A „*finger food*” vagy másképpen „*dip*” elnevezésnek sajnos még nem sikerült igazán frappáns magyar megfelelőt találni, de már szóba jött az *egykezes*, *kajaízestítő*, *márto-gató* vagy a *mártás*.

Ezek azok az ételek, melyek először hódították meg az egész világot a marokkói (észak-afrikai, közel-keleti, balkáni, török, andalúziái) asztalokról, rokonuk a *tapas* és a *mezze* is: a főételek előtt vagy mellett sorakozó, színpompás kavalkádról van tehát szó, melyek gusztusos kerámiatálkákban, fantasztikus helyi kenyerek társaságában kellenek magukat a vidám szóttesekkel borított asztalkákon. Ezerféle zöldség, fűszerkrém, meleg saláta, étvágygerjesztő misz-masz halmozódik előttünk, arra várva, hogy egy falat marokkói *khobzzal* (a finom kenyeret olykor köménnyel, ánizzsal ízesítik), *laffával* (a zsidó konyhában), *naannal* (Indiában), *pitával* (Törökországban, Balkánon, Görögországban) belekanalazzunk első áldozatunkba.

Az „egykezesek” talán mindenhol közös jellemzője ugyanis, hogy a kenyeret használjuk evőeszközként, persze csak jobb kezünkkel.

Fűszeres-krémes zaalouk padlizsánnal, paprikával, paradicsommal

Elkészítés

1. Ha grillsütőt használunk, kapcsoljuk a legmagasabb fokozatra. A villanysütőt is melegítsük elő magas fokozaton (280 fok).

2. **1 padlizsánt, 2 zöld színű kaliforniai paprikát, 3 nagy paradicsomot** készítsünk elő: a padlizsánt vágjuk félbe, közepét, magvait távolítsuk el, héjával felfelé fektessük sütőrácsra vagy sütőpapírra. A paprikákat félbevágva közepüket vágjuk-magvazzuk ki, héjukkal felfelé

tegyük őket a rácsra, kezünkkel nyomkodjuk le őket. Ha **csilipaprikát, kápiapaprikát** is használunk (sokat adnak az ízhez), velük is ugyanígy járjunk el. Egy kis olívaolajjal megkenhetjük a zöldségeket grillezés előtt, de nem kötelező.

3. Süssük őket addig, amíg a padlizsán belseje teljesen krémes nem lesz, érintésre héja besüpped, a paprikák héja pedig megfeketedik, felhólyagosodik. Ha a paprikák előbb sülnek meg, mint a padlizsán, vegyük ki őket, tegyük nejlonzacskóba és jól zárjuk le: ha a paprika izad egy kicsit a zacskóban, sokkal könnyebb ledörzsölni a héját.

4. Amíg a zöldségek sülnek, magvazzuk ki és vágjuk apróra a **paradicsomot**. (Előzőleg forró vízbe dobva, majd rögtön kivéve meghámozhatjuk, de nem feltétlenül szükséges).

5. Készítsünk elő egy mélyebb serpenyőt a zaaloukhoz. Tegyük bele a felvágott paradicsomot, egy csokor apróra vágott **koriandert** (és/vagy **petrezselymet**), 2-3 evőkanál **olívaolajat**, egy kis **vizet** és a fűszereket: **1-2 gerezd lereszelt fokhagymát, csipet tengeri sót, örölt köményt, örölt fűszerpaprikát**.

6. A sült paprikák héját dörzsöljük le, húszakat kockázzuk közepes nagyságúra, dobjuk őket a serpenyőbe. (A csilipaprikát csak vágjuk apróra és tegyük félre.)

7. Kanalazzuk a serpenyőbe a krémesre sült padlizsán húsát is, ha minden kész, gyűjtsünk alá, és közepes lángon, olykor átkeverve kb. fél órán keresztül pároljuk össze az egészet. A vége felé kanállal vagy botmixerrel pürésíthetjük a kívánt állagúra.

8. A zaalouk akkor jó, amikor mennyisége majdnem a felére redukálódott, vagyis egy ízekben tobzódó „kencét” kapunk. Ezen a ponton fűszerezük 1-2 gerezd **citrombefőttel** – vagy **friss citrom levével** –, valamint a félretett sült **csilipaprikával**, amíg elérjük a kívánt savanykásságot és csípősséget.

9. A csili és a citrom hozzáadása után még 5 percig csendesen forraljuk.

10. Tálalhatjuk óriáskagylóba töltve, ropogós kenyérral, pászkával vagy akár egy marék durumtészta társaságában. Tálaláskor locsoljuk meg egy kis olívaolajjal, szórjuk meg apróra vágott korianderrel, tegyünk mellé citromgerezdet és a maradék sült chilit.

Na de haladjunk tovább az marokkói ízvilág rengetegében. A következő étel esetleg már ismerősebb lehet de azért foglalkozzunk vele egy kicsit. Ez nem más mint a

Marokkói zsidó csirkepörkölt

Elkészítés

1. Egy nagy serpenyőben kevés olívaolajon mindkét oldalán megpirítjuk az előzőleg megmosott és szárazra törölt csirkecombdarabokat. Miután szép pirosak lettek átrakjuk egy olyan edénybe, amelyben meleg marad.

2. A visszamaradt zsiradékban sárgára pirítjuk a zúzott fokhagymát (vigyázzunk, hogy már ne legyen forró a serpenyő, és ne égessük meg a hagymát, mert akkor keserű lesz).

3. Hozzáadjuk a paradicsomot, a paprikát, a római köményt, a kurkumát, a sót, a borsot és az olajbogyót. Lefedjük, és rövid idő alatt összeforraljuk.

4. Beletesszük a megpirított csirkecombokat, öntünk hozzá kb. fél bögre vizet, és lefedve készre főzzük az ételt. (Én ilyenkor mindig forró vizet használok, nehogy lehűtse az ételt.)

Köretként barna rizst készítettünk mellé, de tetszés szerint nokedlivel, tésztával vagy akár bulgurral is tálalható.

Két kiadós étel után most térjünk át az édesebb élvezetekhez, ami elvárásolja az ember ízlelőbimbóit!

Aki nem kedveli a túlzottan édes dolgokat, az Marokkóban ne egyen édességet! A sütemények nagy része ugyanis eszméletlen édes, ragacsos, tömény, mézes dolog, ami az európai ízlésnek talán már túlzást jelenthet. Mielőtt rátérünk a lényegre, ejtsünk néhány szót a marokkói édességekről általában.

A sütemények három csoportját kell megemlíteni:

1. Az **olajban kisütött, és mézes sziruppal** átítaltott, magokkal – szezámaggal vagy tört mandulával megszórt tészták – ezek közül leghíresebb talán az ún. *shebbakia*.

2. A **leveles tésztás péksütemények** – a pékségekben *croissant*-t, *pain au chocolat*-t, mazsolás csigákat, briósokat gyártanak, és ezekből rengeteget vesznek a helyiek. Nagyon népszerűnek tűnik a többretegű, mázzal bevont franciakrémesszerű sütemény.

3. Végül de nem utolsósorban pedig a kicsi, egy-két falatnyi édességek, amelyek nagyobb része **mandulával vagy mogyoróval** van megtöltve. Gyakran tartalmaz a töltelék datolyát vagy kókuszt is. Ezek közül a legismertebb talán a *kaab el gzhal* (gazelles horn), amely egy vékony tésztájú, félhold alakú, mandulával töltött süti. A forma és a fűszerezés lehet eltérő. Az őrölt mandulát, vagy mogyorót cukorral, (kölni ízű) **narancsvirágvízzel** és fűszerekkel keverik ki. A leggyakrabban használt fűszerek az ánizs, a kardamom, a fahéj, illetve a **gumi arábikum**: picit, átlátszó, halvány sárgás, kristályszerű gyan-tadarabkák, illatuk édeskés, olyan „tutti-fruttis”.

A mi mai édességünk pedig a

Mandulás, almás pastilla

Hozzávalók (4 személyre)

1 csomag rétestészta
20 dkg mandula, durvára vágva, pirítva
4 púpos ek. méz
4 közepes alma, meghámozva, felkockázva
2 tk. őrölt fahéj
8 dkg cukor
5 dkg + 2 ek vaj
(opcionális: narancsvirágvíz)

Elkészítés

A mandulát, ha héjas (lehetőleg az legyen, mert úgy sokkal ízesebb), forrásban lévő vízbe dobom, pár percig állni hagyom, megpucolom, megszáritom. 180 fokban kb. 10-15 perc alatt arany színűre pirítom. Aprítógépbe teszem, és durvára aprítom (nem darálom, darabosnak kell lennie!). Hozzáadom a mézet, és összekeverem (aki szereti, csepegtessen hozzá narancsvirágvizet is). Az almát megpucolom, felkockázom, és 2 ek. vajon a fahéjjal és a cukorral megpárolom.

A réteslapot kiterítem, és egy kb. 20 cm átmérőjű kört vágok ki belőle (vagy 4 kisebbet). Az olvasztott vajjal azonnal megkenem a lapokat. Egy lapos serpenyőben (a legmegfelelőbb egy palacsintasütő) 2-3 laponként mindkét oldalán pirosra sütöm a réteslapokat. Összeállítom a desszertet: 2-3 réteslapra először mézes mandula kerül, erre alma. Erre ismét réteslap, majd ismét mandula és alma.

Addig ismétlem, amíg van a hozzávalókból (3 réteg töltelék lesz). A tetejét megszórom porcukorral. Mellé vaníliaöntetet, vagy vaníliafagyit kínálok.

Ezzel egyelőre vége. Remélem az ételek felkeltették az érdeklődésedet a marokkói zsidó konyhaművészet iránt. A ételeket készítsétek el, és osszátok meg barátaitokkal és szeretteitekkel!

Zaalouk

Új név, új kezdet

FRIEDMANN BRACHA

Tizenkét fantasztikus napot töltöttünk együtt Izraelben a Lativ csapatával, rengeteg pozitív élménnyel gazdagodtunk, és bátran mondhatom, hogy mindenki valami plusszal térhetett haza, de négy ember talán kiemelkedően nagy ajándékkal gazdagodott. A Lativ által szervezett névadó ünnepségen négy lány kerülhetett a zsidóságához még közelebb. Fuchs Vera, Király Anikó, Kis Olivia és Wenczl Viktória Barbara abban a megtiszteltetésben részesültek, hogy a névadó ünnepségüket a siratófalnál tarthatták. Korán reggel gyülekezett a nép a Kotelnél, sokan jöttek különböző eseményeket megünnepelni, voltak bár micvák, báb micvák és a mi névadásunk. Ez utóbbi, a névadás különleges esemény, hiszen az új héber név kifejezi és meghatározza viselőjének mélyebb esszenciáját, és életútját is befolyásolja a zsidó hagyomány szerint. A névadás jelentőségét ősapáink és ősanyáink történeteiből már jól ismerhetjük, a név nemcsak azonosít, hanem mélyen kapcsolódik is a szellemünkhöz.

Amikor az Izraeli útra jelentkeztem, még nem sejtetem, hogy egy új névvel térek haza, melyet a falnál fogok megkapni. Az új név kiválasztása közben átgondoltam mit szeretnék az életben és milyen szeretnék lenni, ez

alapján választottam, és ezzel a névvel és megújult motivációval tértem vissza magyarországra, hogy tovább folytassam az utam a vallásos élet felé.

/Eszter Chana/

„Próbáltam, olyan nevet választani, ami illik hozzám. Nem volt könnyű és amikor úgy gondoltam, hogy megtaláltam, még akkor sem voltam benne egészen biztos. Izgatott és ideges voltam miatta, mert úgy gondolom, hogy a név igenis meghatározza a viselőjét. Amikor a névadáskor meghallottam a nevem, Cipóra, az egészen különleges érzés volt. Úgy éreztem jól döntöttem és egyáltalán nem volt furcsa vagy szokatlan, mikor később is így szólítottak meg, nem pedig a jól megszokott nevenem. Úgy éreztem, mindig is ez volt a nevem, és felelemelő volt, hogy végre ki is van mondva.”

/Cipóra/

Mind a négy lány gyönyörű nevet választott magának: Vera Gila, Anikó Chana, Olivia Eszter Chana, Viki pedig Cipóra lett. Gratulálunk nektek!

Mazal tov, hozzon mindegyikötök életében áldást a választott név!

“És örvendj
az ünnepeden...”

Szukot (sátoros ünnep) a Lativval

ÜNNEPI IMÁK ÉS ÉTKEZÉSEK:

Szeptember 27. (vasárnap)

18.15 Minchá (délutáni ima), mááriv (esti ima)

19.00 Ünnepi szeudá (étkezés)

Szeptember 28. (hétfő)

13.00 Ünnepi szeudá

Október 2. (péntek)

18.15 Mincha, Szombatfogadás

19.15 Szeudá

Október 3. (szombat)

13.00 Szeudá

Az étkezéseken való részvételhez regisztráció szükséges!

RÉSZVÉTELI DÍJ: 1500 Ft / szeudá

Szeptember 30. (szerda) 18.30 - tól „Szimchát bét hásoévá”

- Örömteli vízmerítés ünnepe

Finom falatok és dvár Torá a sátorban

Élőzene: Hamsa zenekar

Kvíz - Lativ módra

Tombola - értékes nyeremények

Sátrunk a Wesselényi utcai iskola udvarán található.

PONTOS CÍM: 1075 Budapest, Wesselényi utca 44.

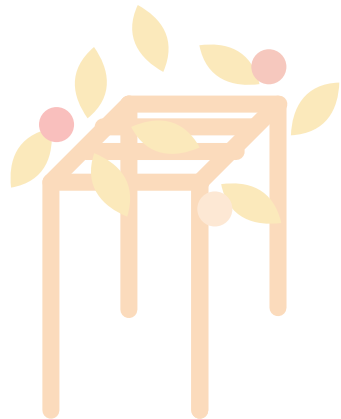
ÉRDEKLŐDÉS, REGISZTRÁCIÓ AZ EGYES ÉTKEZÉSEKRE:

info@lativ.hu vagy 06 70 932 8275info@lativ.hu címre,

vagy hívj minket a 06 70 932 8275-ös számon!

Ketivá vechátimá tová

(jó beírást és bepecsételést)!

Héber tanfolyam a Lativban – egészen a nyelvvizsgáig

2015 októberétől hetente kétszer 45 perces órákkal várunk,
több szinten

Az órák időpontja hétfő, szerda 18:00- 18:45

A tanfolyam ára 5 000 Ft/hónap, Lativos ösztöndíjasoknak INGYENES!

Kíváló tanárok, kis csoportok, jó hangulat, Izrael-élmény

Cél alap, közép, illetve felsőfokú nyelvvizsga

Szintfelmérés 2015. október 12. (hétfő)

A tanfolyam kezdete 2015. október 14. (szerda)

Jelentkezés, további információ lativk@gmail.com, 06 70 932 8275

50%-ot elengedünk az első havidíj árából, ha jelentkezel szeptember 20-ig!!!

